

Erciş Depremi Örneğinde Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarında Yönetim Uygulamaları ve Sorunları

Mihriban Şengül*
Menaf Turan**

Özet

Barınma, her büyük depremi izleyen önemli bir sorundur. Toplumsal ve ekonomik yaşam üzerindeki etkisi nedeniyle deprem sonrasında barınma sorununun mümkün olan en kısa zamanda çözülmesi çok önemlidir. Afetin başlaması ve afetten zarar gören ailelerin kalıcı yerleşime geçmesine kadar olan dönemde değişik geçici barınma/yerleşim modellerinden yararlanılabilmektedir. Bir deprem bölgesi olan Türkiye’de büyük depremler sonrasında genellikle bunlardan biri olan Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanları (ASGYA) kurulmaktadır. Buradaki temel amaç afetzedelerin günlük yaşam pratiklerine en kısa süre içinde dönmelerini sağlayarak ekonomik ve sosyal yaşamın normalleşmesini sağlamaktır.

Ekim ve Kasım 2011’de Erciş ve Van’da gerçekleşen iki büyük depremde 644 kişi yaşamını kaybetmiş, 160.000’i aşkın kişi evsiz kalmıştır. Deprem sonrasında barınma sorununun çözümü amacıyla üç aşamalı bir süreç belirlenmiştir: Çadırlarla geçici barınma, konteynerlerden oluşan ASGYA’lar ve kalıcı yerleşim. Ancak ASGYA’ların nasıl yönetileceği ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Erciş örneğinde, yeterli ön hazırlık olmaksızın somut koşullar içinde gelişen ASGYA’ların yönetimi deneyimi tanımlayıcı bir yaklaşımla ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Afet, Deprem, Erciş Depremi, Afet Sonrası Geçici Yerleşim, Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanı Yönetimi.

Administration and Problems of Post Disaster Temporary Settlements in Example of Erciş Earthquake

Abstract

Housing is a serious problem following any great earthquake. Resolving the housing problem as soon as possible after an earthquake is a crucial issue because of its impacts on the social life and economy. Different types of temporary accommodations could be used between the onset of the disaster and the period when disaster affected families regain permanent housing. One of the temporary accommodations types is Post-Disaster Temporary Settlements (PDTs) which

* Doç. Dr. İnönü Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü. e-posta: mihriban.sengul@inonu.edu.tr .

** Yard. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü. e-posta: menafturan@hotmail.com.

are constructed in the aftermath of every major earthquake in Turkey, an earthquake-prone region. The main objective here is to make sure transition to normal social and economic life through the earthquake victims can resume their daily routines in the shortest time possible.

In October and November 2011, two large earthquakes devastated Ercis and Van. 644 people died, and more than 160.000 people were made homeless. In response, a housing strategy requiring three sequential stages of building has been decided: Temporary sheltering by tents, PDTS by containers and permanent housing. But how to administrate of the PDTS's have been emerged as a distinct problem. This paper examines constructing and administration of PDTS's has been established in Ercis in a descriptive approach. Findings show that the PDTS's have been established without sufficient pre-disaster preparedness and in the concrete conditions.

Keywords: Disaster, Earthquake, Erciş Earthquake, Post Disaster Temporary Housing, Administration of Post Disaster Temporary Settlement.

Giriş

Toplumsal sistemler mekân üzerinde yapılı çevre ile birlikte örgütlendiğinden, yapılı çevrenin yıkımı toplumsal yaşamın da krizle karşılaşmasına neden olmaktadır. Afet sonrasında olağan koşullara bir an önce dönülebilmesi için yapılı çevre eski haline getirilinceye kadar geçici yerleşim mekânlarının üretilmesi gerekliliğı ortaya çıkabilmektedir. Geçici yerleşim afetin boyutlarına ve yeniden yapılanmanın süresine göre değışik biçimler alabilmektedir. Bu sürenin kısa olması durumunda geçici barınmanın/yerleşimin kamu binalarında, çadırlarda vb. sağlanması olanaklıdır. Ancak özellikle afete hazırlık düzeyi düşük ülkelerde kentsel alanlarda gerçekleşen afetlerin temel insani gereksinimleri karşılanmasına ve toplumsal yaşamın günlük rutinlerinin gerçekleştirilmesine olanak vermeyecek düzeyde yaygın bir yıkıma neden olduğı için yeniden yapılanmanın görel olarak uzun bir zaman alacağı durumlarda Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarının (ASGYA) kurulması ve temel insani ve toplumsal hizmetlerin bu geçici mekân üzerinde üretilmesi gerekebilmektedir. Fakat bu alanlar üretim maliyetinin yüksekliğı ve uzun süre yaşamının güçlükleri nedeniyle başvurulacak son seçenektir.

ASGYA'lar küçük nüfusları barındırabileceği gibi özellikle büyük kentsel afetler sonrasında hemen hemen bir kasaba büyüklüğünde nüfusu bir yıldan uzun süre barındırabilmektedir. Ülkenin ekonomik ve toplumsal koşullarının sonucu olarak yeniden yapılanma sürecinin uzaması durumunda bu süre uzayabilmektedir. Türkiye örneklerinde bu süre iki yılı aşmaktadır. Dolayısıyla bu alanlar, yalnızca barınma olanaklarını değil yaşamın bütün boyutlarının geçici olmakla birlikte yeniden kurulmasını ve sürdürülmesini sağlamaya yönelik donanım ve hizmetleri içermek zorundadır. Bu alanlarda geniş bir toplum kesimi için öncelikle afetin neden olduğu travmanın ilk etkilerini gidermeye yönelik olarak ve devam eden süreçte de kalıcı yaşam alanlarına geçinceye kadar temel yaşamsal hizmetlerin ve ortak tüketime yönelik hizmetlerin (eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı gibi) sunulması gerekmektedir. Bu durum olağan zamanlarda merkezi ve yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin bu alanlarda yeniden örgütlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bütün bunlar kriz koşullarında oluşan ve kendine özgü niteliklere sahip birer geçici kentsel alan olan ASGYA'lara özgü yönetim yapılarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Coğrafyasının çok büyük kısmı deprensellik özelliği gösteren Türkiye'de kentleşme oranının da yükselmesiyle depremler kentsel afetler olarak yaşanmaya başlanmıştır. Gelir adaletsizliği, yoksulluk, ekonomik büyümede kentsel rantın ağırlığını sürdürmesi ve bunlarla dolayimli olarak plansız kentleşme, yapı denetiminin yetersizliği gibi sorunların eklenmesiyle depremler kentsel alanlarda büyük ölçekli yıkımlarla sonuçlanmakta, geniş nüfus kesimleri evsiz kalabilmektedir. Afet durumunda kamu binalarının yaygın biçimde hasar görmesi acil ve geçici barınma ya da geçici yerleşim amacıyla bu yapılardan yararlanma olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca genel olarak konut stoku yetersiz olduğundan afet sonrasında yakın çevrede kiralık konut bulma güçlüğü yaşanması ve yapılı çevrede yıkımın geniş boyutlu olması durumunda kalıcı konut üretiminin uzun süre alması nedenleriyle ASGYA uygulaması sıklıkla *geçici yerleşim* seçeneği olarak kullanılmaktadır. Buna karşın Türkiye'de afet sonrası geçici yerleşim konusunda yeterli araştırma yapılmadığı gibi daha önceki deneyimler hakkında düzenli kayıtlar da tutulmamıştır. Dolayısıyla her afet sonrasında somut durumdan hareketle farklı deneyimler yaşanmakta, ASGYA'ların kurulması ve yönetilmesine ilişkin süreçler kriz koşulları içinde belirlenmektedir.

ASGYA'larda yaşam ve bu alanların yönetimi yalnızca merkezi ve yerel yönetimlerin hazırlıksız olduğu bir konu değildir. Bugüne kadar akademi de (özellikle sosyal bilimciler) bu konuya uzak durmuştur. Türkiye'de afet sonrası geçici ve kalıcı yapılanmaya ilişkin çalışmalar, 1999 Marmara ve Düzce Depremi sonrasında artış göstermiştir.¹ Geçici konutlara ilişkin çalışmaların ise 1999

1 Berna Baradan (2008). "Review of Literature for the Concept of Post-Disaster Housing in Turkey, *G. U. Journal of Science*, Vol. 21, No. 2, s. 43-49.

sonrasına tarihlendiği görülmektedir. Bu çalışmalar genel olarak geçici konutlar için yer seçimi, planlama² ya da geçici konutların tasarımı, malzeme ve yapı teknolojisi³ hakkındadır.

Literatürde doğrudan söz konusu alanların yönetimine ilişkin çalışmaya ulaşılamamıştır. 2011 Erciş-Van- Depreminden önce en geniş ve çarpıcı ASGYA uygulamaları 1999 Marmara ve Düzce Depremi sonrasında gerçekleşmesine karşın bu alanlarda yapılan çalışmaların sayısı da oldukça sınırlıdır. Nitekim doğrudan ASGYA’larda yapılan az sayıdaki çalışma bu bölgede gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar, afet sonrasında yaşanan sosyo-ekonomik yapısal unsurlardaki, sosyo-psikolojik değer ve tutumlardaki ve afete yönelik algılamadaki değişimlerin vb. saptanmasına, yer seçimi ve planlamaya, bu alanlardaki geçici konutların sağlanma yöntemlerine, konut tasarımı ve yeniden kullanım olanaklarına ilişkindir.⁴

- 2 Tan Yiğitcanlar, vd. (2005). “Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarının Tasarımında Stratejik Seçim Yaklaşımı”, *Planlama*, S. 2005/2, ss. 89-100; Gürdal Bozkurt (2001). “Deprem Sonrası Planlama Deneyimi”, *Planlama*, S. 2001/3, ss. 50-53; Hasan Özdemir (2009). “Afetlere Hazırlık Çalışmalarında Geçici İskân Alanlarının Belirlenmesi”, *Eastern Geographical Review*, Vol. 9, No. 12, s. 237-256.
- 3 Mustafa K. Ervan (1996). “Deprem Sonrası Acil Barınma Sorunu ve Çözüm Önerileri”, *Deprem Sempozyumu: Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye’nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları*, Ankara: TÜBİTAK, s. 303-312; Hakan Arslan, Nilay Cosgun (2008). “Reuse and Recycle Potential of the Temporary House After Occupancy: Example of Duzce, Turkey”, *Building and Environment*, No. 43, s. 702-709; Sinan M. Şener, M. Cem Altun (2009). “Design of A Post Disaster Temporary Shelter Unit”, *A/Z ITU Journal of Faculty of Architecture*, Vol. 6, No. 2, s. 58-74, Özlem Eren (2012). “A Proposal for Sustainable Temporary Housing Application in Earthquake Zones in Turkey: Modular Box System Application”, *Gazi University Journal of Science*, Vol. 25, No.1, s. 269-287.
- 4 Türk Tabipler Birliği (2001). *17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Depremleri Sonrasında Geçici Yerleşim Alanlarında Yaşayanların Sağlık Hizmetlerini Kullanımının Değerlendirilmesi*, www.ttb.org.tr/odd/yayin/deprem_rapor/icin.html; Aytül Kasapoğlu, Mehmet Ecevit (2001). *Deprem Sosyolojik Araştırması*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları; Cassidy Johnson (2002). “What’s the Big Deal About Temporary Housing? Planning Considerations for Temporary Accommodation After Disasters: Example of the 1999 Turkish Earthquake”, www.grif.umontreal.ca/pages/i-rec%20papers/cassidy.PDF; Aytül Kasapoğlu, Mehmet Ecevit (2003). “Impact of the 1999 East Marmara Earthquake in Turkey”, *Population and Environment*, Vol. 24, No. 4, s. 339-358; Hale Bütün, vd. (2005). “Kocaeli Depremi ve İskân Problemi: Geçici Prefabriklerin Çözumsuzlüğü ve Yoksulluğun Yeni Mekânı”, *VII, Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, www.ekonometriderneği.org/bildiriler/o2s3.pdf; Deniz Demirarslan (2005). “Yaşanan Depremler Sonrası Acil Barınma İhtiyacının Karşlanması”, *Deprem Sempozyumu 2005*, Kocaeli; Esra Bektaş (2006). “A Post-Disaster Dilemma: Temporary Settlements in Düzce City, Turkey”, Paper Presented at I-REC 2006 International Conference, Florence, www.grif.umontreal.ca/pages/BEKTAS_Esra.pdf; Cassidy Johnson (2007a). “Impacts of Prefabricated Temporary Housing After Disasters: 1999 Earthquakes in Turkey”, *Habitat International*, No. 31, s. 36-52; Cassidy Johnson (2007b). “Strategic Planning for Post-Disaster Temporary Housing”, *Disasters*, Vol. 31, No. 4, s. 435-458.

Bu makale, devam eden bir araştırmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada temel olarak 2011 Erciş-Van Depremi sonrasında Erciş'teki ASGYA deneyiminin, bu alanların birer kentsel birim olarak kuruluş ve iskân süreci, yönetim yapıları ve işleyişleri açısından tanımlayıcı bir yaklaşımla ortaya konması amaçlanmıştır. Erciş'te kurulan ASGYA'ların yönetim uygulamaları, konuya ilişkin doğrudan gözlemler, alan yöneticileri ve sakinleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Afet Sonrası Süreçte Geçici Barınma ve Yerleşim Gereksinimi

Dünyada ve Türkiye'de nüfusun kentlerde yoğunlaşmasıyla deprem, sel, tsunami, kasırga gibi doğa olayları kırsal alandan çok kentsel alanlarda büyük yıkımlarla sonuçlanmaktadır. Büyük kentsel afetlerde kentlerin fiziksel altyapıları, konutlar, kamu binaları, üretim ve tüketim mekânları yıkıma uğrarken günümüzde karmaşık bir nitelik kazanmış olan kentsel toplumsal sistem de kriz yaşamaktadır. Bu durum, afet sonrası yeniden yapılanmayı ve toplumsal ve ekonomik yaşamın en kısa süre içinde olağan işleyişine dönmelerini sağlayacak girişimleri daha önemli kılmaktadır.

Yapılı çevrenin ve konutun, barınma ihtiyacını karşılamanın ötesinde ortak tüketim hizmetlerine erişimin de başlıca araçlarından biri olması, afet sonrasında barınma sorununun çözülmesini toplumsal sistemin olağan işleyişine kavuşturulmasında öncelikli kılmaktadır. Barınma olanağının sağlanmasıyla birlikte bireyler/aileler günlük yaşamsal pratiklerine, üretim ilişkileri içindeki işlevlerine dönebilmektedir. Tersine durumda ise afet sonrası kaos durumunun sürmesi, farklı grupların çatışan taleplerle ortaya çıkması sonucu toplumsal çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle kalıcı yerleşime geçinceye kadar afetzedelerin barınma ve ortak tüketim hizmetlerine ulaşımının geçici olarak sağlanması zorunludur. Geçici barınma ve yerleşim seçenekleri uygulamada değişen koşullara göre farklı biçimler alabilmektedir.

Geçici konutlar ve geçici yerleşim biçimleri genellikle kavramsal olarak somut biçimde ayrıştırılmaksızın birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak geçici barınak/konut ve yerleşim biçimleri, afetin türüne, yarattığı yıkımın boyutlarına, etkilenen kitlenin büyüklüğüne, yeniden yapılanmanın gerektirdiği süreye, coğrafya ve iklim koşullarına göre farklı nitelikler taşımaktadır. Bu bağlamda, afet sonrası geçici yerleşim biçimleri, Quarantelli⁵ izlenerek dört aşamada incelenebilir:

(1) *Acil barınma (emergency shelter)*: Afet sürerken ya da afetten sonraki acil

5 E. L. Quarantelli (1995). "Patterns of Sheltering and Housing in US Disasters", *Disaster Prevention and Management*, Vol. 4, No. 3, s. 43-53.

durumun en yüksek seviyede olduğu saatler (genellikle 24 saatten kısa) içinde,⁶ kamusal yapılarda kitlesel barınma, arkadaş evine sığınma, çadır ya da bir plastik branda altına sığınma biçiminde gerçekleşmektedir. Afetten hemen sonraki süreçte acil yardım faaliyetlerinin hedefi en kısa zamanda en çok insanın yaşamını kurtarmak, yaralılara ilkyardım hizmeti sunmak, acil gıda, su, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu aşamada sunulan barınma, açıkta kalanların afetin doğrudan etkilerinden, dış çevresel koşullardan korunmalarını sağlayacak “acil yardım barınağı” niteliğindedir. Batı ülkelerinde okul, hastane ve stadyum gibi kamu binaları genellikle acil barınma amacıyla kullanılabilir. ⁷ Fakat yapı standartlarının ve kalitesinin düşük olduğu ülkelerde bu yapılar da zarar gördüğünden acil barınma olanağı ya sunulamamakta ya da daha ilkel koşullarda sağlanmaktadır.

(2) *Geçici barınma (temporary shelter)*: Afeti takip eden günler, haftalar için, çadır ya da kitlesel barınaklarla, kamusal binalarda (spor salonları, kongre merkezleri, oteller vb.), akraba ya da arkadaş yanında, kiralık konutlarda sağlanır. Bu durumda, düzenli olarak yiyecek, su ve tıbbi yardım da sağlanır. İngiltere ve ABD gibi ülkelerde olağan zamanlarda engelliler ve yaşlılar gibi yardım gereksinimi duyan nüfusa hizmet veren ve yerel idare tarafından koordine edilen merkezler (Emergency Rest Center), afet sonrasında da öncelikle bu bölgede yaşayan nüfus için birkaç günden birkaç haftaya kadar barınma ve öteki temel hizmetleri sunabilmektedir.⁸

Özellikle deprem sonrasında, konutların kullanılamaz duruma gelmesinin yanı sıra artçı sarsıntılarının beklenmesi ve halkın yaşadığı psikolojik travma nedeniyle yapıları alanlardan uzak durmasının sonucu olarak konutu kullanılamaz duruma gelen nüfus oranından daha geniş bir kitleye geçici barınma hizmetinin sunulması gerekmektedir. Afetten zarar gören kitlenin büyük olması, geçici barınma amacıyla kullanılabilir otel, pansiyon, spor salonu vb. alanların yetersiz olması ya da bunların da zarar görmesi, yakın çevrede kiralık konut

6 Belirli bir süre öncesinden öngörülebilir ve izlenebilir kasırga, yaklaşan orman yangını ya da volkan patlaması gibi olaylarda olası etki alanındaki nüfusun önceden tahliye edilmesi gerektiğinden acil ve geçici barınma aşaması afet öncesinde başlayabilmektedir (bkz. Joanne M. Nigg, vd. (2006). “Hurricane Katrina and the Flooding of New Orleans: Emergent Issues in Sheltering and Temporary Housing”, *Annals, AAPSS*, No. 604, s. 113-128; C. S. Witham (2005). “Volcanic Disasters and Incidents: A New Database”, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, No. 148, s. 191-233).

7 Shaw’dan aktaran Qiang Liu, vd. (2011). “Selection of Emergency Shelter Sites for Seismic Disasters in Mountainous Regions: Lessons from the 2008 Wenchuan Ms 8.0 Earthquake, China”, *Journal of Asian Earth Sciences*, No. 40, s. 928.

8 Joe Kipling (2011). “Accessing Emergency Rest Centres in the UK- Lessons Learnt”, *International Journal of Disaster Resilience In The Built Environment*, Vol. 2, No. 1, s. 47-58.

stokunun yetersiz olması durumunda geçici barınma ve yardım malzemelerin dağıtımını hizmetlerinin yürütülebilmesi için Türkiye’de deprem sonrasında sıklıkla görüldüğü gibi “çadırkent”ler kurulabilmektedir. Altyapısının çabuk oluşturulması ve kurulmasının hızlı olması, maliyet avantajları sağlaması, taşınmasının kolay olması, çadırları *geçici barınma* gereksiniminin karşılanması konusunda seçenek olarak öne çıkarmaktadır. Afetin kış koşullarında yaşanması, kalıcı konutlara geçişin gecikmesi gibi nedenlerle olağan yaşama dönmeyen uzun bir süre gerektirmesi durumunda çadırkentler ancak afetten sonraki kısa dönem için çözüm olabilmektedir. Bu durumda daha dayanıklı yapı malzemelerinden üretilmiş konutlardan oluşan ve daha gelişmiş bir altyapısı olan geçici yerleşim alanlarının oluşturulması zorunlu hale gelmektedir.

(3) *Geçici yerleşim (temporary housing)*: Kalıcı yerleşime geçişin uzun sürecektir olması durumunda, kiralık konutlarla ya da prefabrik vb. konutlarla afetzedelerin olağan yaşama dönmelerine olanak sağlayan, birkaç haftadan birkaç yıla kadar süren yerleşim türüdür. Afet alanı ve yakın çevresinde kiralık konut stokunun yetersiz olması durumunda geçici yerleşimin prefabrik konut ya da konteyner vb. türü konutlarla, altyapısı hazırlanmış, okul, mutfak, market gibi yapı ve hizmetleri içeren, belirli bir nüfus büyüklüğüne hizmet veren mekânlarda gerçekleştirilmesi söz konusu olmaktadır. Bu yerleşim modeli toplumsal yaşamın bütün boyutlarıyla sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Diğer afet sonrası geçici yerleşim türlerine göre daha uzun süre kullanılan bu yerleşim alanları, “yarı-kalıcı yerleşim alanı” (*semi-permanent accommodation*) olarak da adlandırılmaktadır.

Geçici yerleşim aşaması afetin yarattığı yıkımın boyutlarının yanı sıra ülkelerin ekonomik ve toplumsal koşullarına, iklim özelliklerine, konut stokuna, kamusal alanların durumuna göre farklı biçimler alabilmektedir. Örneğin 1996’da Kanada Quebec’de Saguenay bölgesinde yaşanan taşkın sonrasında kiralık konutlar yoluyla afetzedelere geçici yerleşim olanağı sağlanmıştır.⁹ ABD’de FEMA (*Federal Emergency Management Agency*) tarafından mobil ya da öteki geçici konutlar ancak yerel birimlerde otel veya kiralık daireler yeterli olmadığı zaman kullanılmaktadır.¹⁰ Konut stokunun ve kamusal alanların yetersiz, afete hazırlık düzeyinin düşük olduğu Türkiye gibi ülkelerde ise geçici yerleşim amacıyla yaygın olarak çadır, konteyner ve prefabrik konut kullanılmaktadır. Kalıcı yerleşime

9 Johnson (2007a) s. 39.

10 Bolin’den akt. Jie Yung Wu, Michael K. Lindell (2004). “Housing Reconstruction After Two Major Earthquakes: the 1994 Earthquake in the United States and the 1999 Chi-Chi Earthquake in Taiwan”, *Disasters*, Vol. 28, No. 1, s. 64; Levent Uzunçibuk (2005). *Yerleşim Yerlerinde Afet ve Risk Yönetimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 70; Nigg, vd. (2006).

geçişin uzun sürmesi nedeniyle de genellikle ASGYA'lar oluşturulmaktadır. Afet sonrasında Türkiye'de de kamu tarafından kira yardımı yapılarak geçici yerleşim amacıyla kiralık konut kullanımı teşvik edilmektedir, ancak konut stokunun yetersizliği nedeniyle bu yolla etkili bir çözüm sağlanamamaktadır. Örneğin 1995 Dinar Depremi sonrasında kira yardımı yoluyla yurttaşların bir kısmı, geçici iskân sorununu Dinar içindeki sağlam zeminli hasar görmemiş mahallelerde kendileri çözmüşlerdir. Ancak nüfusun bir kısmı kış koşullarına karşın geçici yerleşim aşamasını çadırlarda geçirmek zorunda kalmıştır.¹¹ 1999 Marmara Depremi sonrasında iki yıl kira yardımı uygulaması yapılmış,¹² ancak konut stokunun yetersizliği ve afetin yarattığı yıkımın büyüklüğü nedeniyle geniş bir kitle için ASGYA'lar yoluyla geçici yerleşim sağlanmıştır. Kırsal alanda ya da kırsal alanla bağlantılı bölgelerde yaşanan afetler sonrasında ise komşu köylerdeki yakınların konutları geçici yerleşim amacıyla kullanılabilir. Örneğin 1995 Dinar Depremi sonrasındaki panik koşullarında geçici olarak diğer kentsel yörelere giden bazı yurttaşlar bulunmakla birlikte Dinar'dan kaçışın asıl yönü civardaki az hasar görmüş köylere doğru olmuştur. Dolayısıyla, kasaba merkezinde geçmişin diğer depremlerine göre daha düşük oranda bir nüfus kalmıştır.¹³

(4) *Kalıcı yerleşim (permanent housing)*: Afetzedelerin yeniden yapılan evlerine ya da yeni bir eve yerleşmeleriyle kalıcı yerleşime geçilmiş olmaktadır.

Geniş ölçekli yıkıma neden olan deprem, kasırga gibi afetlerin sonrasında yeniden yapılanma süreci uzun sürdüğünden, özellikle de depremin kış koşullarında gerçekleşmesi durumunda, kalıcı yerleşime geçilinceye kadar yukarıdaki tüm aşamalardan geçilebilmektedir. Örneğin 1999 Marmara Depremi sonrasında, üç aşamalı bir yerleşim stratejisi izlenmiştir: Çadırlarla geçici barınma, geçici konutlardan oluşan ASGYA'larda geçici yerleşim ve kalıcı yerleşim.¹⁴ Deprem sonrası erken aşamada Kızılay ve TSK tarafından sağlanan çadırlarla kurulan çadırkentlerde *geçici barınma* hizmeti sunulmuştur. Bu aşamada konutlarından uzaklaşmak istemeyen afetzedelerden bir kısmı kendi olanaklarıyla yaptıkları çadır benzeri yapılarda geçici barınma ihtiyaçlarını kendileri karşılamıştır. Kiralık konut bulabilenler, kamunun iki yıl için sağladığı kira yardımı ile geçici barınma aşamasını kiralık konutlarda geçirmiştir.¹⁵ Depremi takip eden birkaç ay içerisinde de *geçici yerleşim* ihtiyacını karşılamak üzere devlet ve STK'lar tarafından prefabrik konutlardan oluşan ASGYA'lar kurulmuştur. Kalıcı konutlara geçiş ise afetzede nüfusun büyük kısmı için iki ila üç yılı aşan sürelerde gerçekleşmiştir.

11 Erhan Karaesmen (2002). *Öncesiyle Sonrasıyla Deprem*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayını, s.192.

12 Bütün, vd. (2005); Johnson (2007a) s. 41.

13 Karaesmen (2002) s. 192.

14 Johnson (2002) s. 5.

15 Johnson (2007a) s. 41.

Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanları (ASGYA) ve Yönetimi

Kırsal ya da kentsel yerleşmeler tarihsel süreç içerisinde toplumun örgütlü yapısı ve işleyişi ile kendini mekânda yeniden üretmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu yapı dinamikdir; tarihsel süreç içerisinde değişen koşullarla birlikte dönüşür. Kalıcı yerleşim alanlarının yanı sıra toplumun belirli kesimlerinin tanımlanmış gereksinimlerini karşılayan geçici yerleşim yerleri/biçimleri (turizm, tarım-hayvancılık amaçlı geçici yerleşmeler) de toplumsal yapının ve yaşamın bir parçası olarak ve olağan zamanlarda işlev görmektedir. Bu tür geçici yerleşimler, kalıcı yerleşim alanındaki toplumsal yapının ve işleyişin olağan parçasıdır.

ASGYA'lar ise yukarıdaki yerleşim biçimlerinden çok farklı niteliklere sahiptir. Belirli bir alanda, toplumun mekânda örgütlenmesinin başlıca araçlarını oluşturan yapıyı çevreyi büyük ölçüde yıkıma uğratarak geniş kitlelerin evsiz kalmasına, kamusal hizmet yapılarının yıkımına neden olan ve toplumsal sistemi ani ve büyük ölçekli biçimde kıran/aksatan travmalar, eski yerleşik yapıya dönünceye kadar toplumsal sistemin geçici bir mekânda yeniden örgütlenmesini gerektirmektedir. Yeniden inşanın uzun süre alacak olması, afet alanı ve yakın çevresindeki yapı stokunun geçici barınma ve yerleşim için yetersiz olması durumunda öncelikle temel insani gereksinimlerin karşılanması ve bir an önce toplumsal yapı ve işleyişin olağan işleyişine dönmesi için yeniden örgütlenme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Toplumun mekânda geçici olarak yeniden örgütlenmesini sağlayan ASGYA'lar belirli bir altyapı gerektiren, prefabrik konut, konteyner vb. gibi kullanım ömürleri sınırlı barınaklardan oluşan, kentsel alana uzak olması durumunda okul, kafe, market, ulaşım gibi toplu yaşam olanaklarını ve hizmetlerini de içeren geçici yerleşimlerdir. Birçok afet sonrası uygulama örneğinde görüldüğü gibi bu tür yerleşim alanları birkaç yüzden 10.000'e kadar ulaşan nüfusu barındırabilmektedir.

ASGYA'ların öteki önemli bir işlevi ise afet sonrası kriz koşullarının en kısa süre içinde giderilmesine olanak sağlamasıdır. Afet sonrası kurtarma, ilkyardım gibi acil yaşamsal hizmetlerin sağlanmasını takiben afetzedelerin olağan günlük faaliyetlerine dönmelerini sağlayacak olanakların yaratılmaması, afet sonrası kriz durumunun sürmesine, kaostan kaynaklanan yeni afetlere neden olabilmektedir. Dolayısıyla bu alanlar, bir yandan afetzede kitlelerin günlük bireysel yaşam pratiklerine dönmelerini sağlarken öte yandan toplumsal sistemin kendini onarmasına, yeni afetlerden korumasına ve kentin olağan toplumsal ve ekonomik işleyişine dönmesini sağlamaktadır.

ASGYA'lar sakinlerinin temel insani gereksinimlerinin karşılanmasının ötesinde, toplumsal ve ekonomik açıdan da günlük yaşam pratiklerine, üretim

ilişkileri içindeki işlevlerine dönmelerine olanak sağlar. Böylelikle bu alanlar, kentin de toplumsal ve ekonomik olarak kriz durumundan çıkmasına, olağan işleyişine dönmeye hizmet eder. 1999 Marmara Depremi örneğinde olduğu gibi afetin sanayi sermayesinin ve emeğin yoğunlaştığı kentlerde gerçekleşmesi durumunda yalnızca afetin yaşandığı kentlerde değil ülke ölçeğinde ekonomik ve toplumsal etkiler ortaya çıkabilmektedir. Doğrudan etkilenen alanın sanayi ve işçi kentleri olması sanayinin üretime devam edebilmesi için öteki geçici yerleşim olanaklarının ve ASGYA'ların bir an önce sağlanmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Bu alanlar yukarıda belirtilen niteliklerine karşın oldukça maliyetli ve çoğunlukla bir daha kullanılması söz konusu olmayan yerleşim biçimleridir.¹⁶ Ancak paradoksal bir biçimde bu pahalı yerleşim biçimine en çok perifer ülkelerde başvurulmaktadır. Bu ülkelerde afete hazırlık düzeyinin ve afet sonrasında yeniden yapılanma yeteneğinin düşüklüğü nedeniyle afet sonrasında ASGYA'lar zorunlu bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle büyük kentsel afetler sonrasında kurulan ASGYA'lar, nüfusları itibarıyla birer kasaba büyüklüğündedir. Geçici yerleşimin ortalama bir ila iki yıl ve bazen daha fazla sürdüğü bu alanlarda geçici kentsel mekân üretiminin¹⁷ yanı sıra kentsel hizmetlerin de yeniden örgütlenmesi ve sunulması gerekmektedir. Afetzedelerin, kalıcı konutlarını kaybetmelerleriyle barınmanın yanı sıra öteki ortak tüketim hizmetlerine (su, elektrik, kanalizasyon, atık toplama vb.) erişim olanağını da kaybettiklerinden, bu hizmetlerin üretimi ve ortak yaşamın yönetimi amacıyla merkezi ve yerel idarenin ASGYA ölçeğinde geçici olarak yeniden örgütlenmesi veya hizmet organizasyonunu bu alanları içerecek biçimde yeniden yapması gerekmektedir.

ASGYA'ların yönetimi Türkiye'de olduğu gibi kamu eliyle gerçekleştirilebileceği gibi kişi başına gelir dağılımının yüksek ve sigorta sisteminin yaygın olduğu ülkelerde piyasa koşullarında özel şirketler tarafından da gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin Yeni Zelanda'da Christchurch'de 2010 ve 2011'de yaşanan depremlerin ardından Linwood Park'ın bir kısmında kurulan ve 41 konuttan oluşan ASGYA'nın idaresi Yapılaşma ve İskan Dairesi tarafından sözleşme ile bir şirkete verilmiştir.¹⁸ Bununla birlikte ASGYA yönetiminin özel işletme eliyle yapılması ancak alanın kurulması veya geçici yerleşim boyunca gerekli ortak hizmetlerin sunumu ve yönetimi gibi tanımlanmış ve sınırlandırılmış

16 Johnson (2007a); Johnson (2007b); Eren (2012).

17 Bütünleşik planlama esaslarına göre, kentin gelişme yönleri esas alınarak afet öncesinde planlamanın yapılması durumunda bu alanlar kalıcı kentsel mekânlara dönüşebilmektedir.

18 Christchurch City Council (2011). "Temporary Housing", www.ccc.govt.nz/homeliving/civildefence/chcheearthquake/temporaryhousing.aspx.

işler için söz konusu olmaktadır. Oysa ASGYA yönetimi bütünleşik afet yönetimi sürecinin bileşeni olarak afet öncesi aşamada başlamakta, kalıcı yerleşime geçişle birlikte geride kalan etkilerin ve atıkların ortadan kaldırılmasıyla sona ermektedir. Bu boyutuyla ASGYA yönetimi kamu tarafından yürütülmesi gereken bir süreçtir ve aşağıdaki gibi belirli aşamalara ayrılarak incelenebilir.

1) *ASGYA'lar İçin Yer Seçimi ve Planlanma*: Olası yer seçimi ve planlama afet öncesinde bütünleşik kent planına uygun biçimde yapılmalıdır. ASGYA için yer seçimi ve planlamanın afet öncesinde yapılması¹⁹ afet sonrası süreci hızlandıracaktır. Olası bir afet durumu için varolan konut stokunun, olası yıkımın boyutlarının, geçici yerleşime ihtiyaç duyacak nüfus oranının, nüfusun yüzde kaçının kiracı ve ev sahibi olduğunun, afet sonrası göç eğilimlerinin, geçici yerleşim için doğabilecek arazi ihtiyacının ve geçici yerleşim amacıyla kullanılabilir arazilerin önceden belirlenmesi gerekmektedir. Bu ön çalışmaların olmaması durumunda, ASGYA için yer seçimi, planlama, geçici konut tipi seçimi vb. kararları kriz koşulları içinde alınmaktadır. Bu koşullar altında sağlıklı karar vermek zorlaştığı gibi ASGYA'nın yapımı ve iskânı süreci de uzamaktadır. Afet öncesi planlamanın yapılması ancak kamunun elinde arsa stokunun varlığı ile beklenen yararları sağlayabilir. Nitekim 1999 Marmara Depremi öncesinde böyle bir planlamanın ve kamunun elinde yeterli arsanın olmaması nedeniyle yer seçimi ve planlama afet sonrası koşulların baskısı altında yapılmıştır. Afet öncesinde planlama olmadığından ve bu amaçla kamu arazisi ayrılmadığından hatta geçici yerleşim için belirlenen alanlardan bazıları dolu çıktığından²⁰ uygun yer bulunabilmesi beklenenden daha uzun zaman almış, özel kişilere ait araziler kiralanmak zorunda kalınmış dolayısıyla inşa aşaması gecikmiştir.²¹

Ayrıca ASGYA için yer seçimi ve planlama afet öncesinde bütünleşik kent planı esas alınarak yapılmadığında kent planı öngörülerinden farklı biçimde kentin fiziksel alanı genişleyebilmekte, gelişme yönü değişebilmektedir. Örneğin 1999 Depremi sonrasında Kocaeli'de kurulan ASGYA'lar nedeniyle kentin fiziksel yapısı değişmiştir. Bu alanlar zamanla sürekli hale geldiğinden kentin fiziksel alanı genişlemiş ve tam anlamıyla kentin varoşlarına benzemişlerdir.²²

ASGYA'lar, genellikle etrafı çevrili, giriş kapısı olan kamplar biçiminde planlanmaktadır. Bu şekilde mekânın planlanmasının, sunulacak hizmetlerin

19 Hasan Kara (2007). "Türkiye'deki Şehir Yerleşmelerinde Afet Sonrasına Yönelik 'Afet Merkezleri' Planlaması", *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: s. 279-288.

20 Zihni Erdem (25.9.1999). "Prefabrik Konuta Tahsis Edilen Yerler Dolu Çıktı", www.radikal.com.tr/1999/09/25/politika/03pre.html.

21 Johnson (2007b) s. 42.

22 Bütün, vd. (2005) s.11.

organizasyonunun ve yönetiminin yanı sıra güvenliğin sağlanması da kolaylaştırılmaktadır. Ancak bir yandan da ASGYA sakinlerinin ve buradaki yaşamın kentin geri kalanından izole edilmesine yol açılabilmektedir. Bu alanlar büyüklüklerine ve kente yakınlıklarına göre farklı hizmetler içerecek biçimde yapılandırılmaktadır. Kente uzak olması durumunda okul, sağlık merkezi, çamaşırhane, kafe, oyun alanı, market, posta, toplu taşıma, atık toplama gibi yapıların ve hizmetlerin organize edilmesi gerekmektedir. Kent içindeki ASGYA'larda bu tür hizmetler kentteki kurum ve kuruluşlardan sağlanmaktadır.²³

2) *ASGYA'ların İnşası*: ASGYA'ların yönetimine ilişkin ikinci adım ise afet öncesinde yapılan plan afet sonrası oluşan somut duruma göre yeniden değerlendirildikten sonra altyapının ve geçici konutların inşa edilmesidir. Bu yerleşim türünün yarı-kalıcı nitelik taşıması kentin diğer alanlarında olduğu gibi su, kanalizasyon, enerji, iletişim için altyapının sağlanmasını gerektirmektedir.

ASGYA'larda konutlar belirli bir plan dahilinde üretilse de yerleşim süresinin uzun olması ve konutların standart olması nedeniyle farklı büyüklüğe ve yaşam tarzına sahip ailelerin ihtiyaçlarına uygun olmadığından ailelerin zaman içinde eklemeler yapması yoluyla inşa süreci devam edebilmektedir. 1999 Marmara Depremi sonrasında kurulan ASGYA'larda yapılan araştırmalar bu saptamayı doğrulamaktadır.²⁴ Birçok aile konutunu oda, antre, veranda gibi bölümler ekleyerek kendi ihtiyacına daha uygun hale getirmiştir. Bu nedenle planlanma ve konut tasarımı, ilgili yerel topluluğun yaşam tarzı ve kültürel yapısı göz önünde tutularak gerçekleştirilmelidir.

3) *Afetzede Nüfusun ASGYA'lara Yerleştirilmesi*: Bu alanlara yerleştirilecek afetzedelerin belirlenmesi ise altyapı ve konutların kurulmasının gerçekleştirilmesiyle eşzamanlı olarak yürütülmesi gereken bir yönetim adımdır. Böylelikle iskân süreci hızlandırılabilir. Afet sonrası geçici yerleşim hizmetinin kamu tarafından sağlandığı modellerde hak sahipliği ölçütlerinin belirlenmesi ve buna göre geçici konut tahsisinin yapılması gerekmektedir. Geçici yerleşim hizmetinin piyasa koşullarında verilmesi durumunda²⁵ ise arz talep ilişkisi belirleyici olmaktadır. ASGYA'ya kabul ve konut tahsisi belirli bir kayıt sistemi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu kayıtlar, alan sakinlerine hizmet sunacak kurumlar için veri tabanı oluşturmaktadır.

23 Düzce ve Christchurch örnekleri için bkz. Johnson (2007a) s. 42; Christchurch City Council, (2011).

24 Johnson (2002) s. 12; Bütün, vd. (2005); Demirarslan, (2005); Bektaş (2006); Colin H. Davidson, vd. (2007). "Truth and Myth About Community Participation in Post-Disaster Housing Projects", *Habitat International*, No. 31, s. 109; Şener ve Altun (2009) s. 60.

25 Christchurch City Council (2011).

4) *ASGYA'ların Bir Kentsel Birim Olarak Yönetimi*: Hak sahibi olarak belirlenen afetzedelerin yerleştirilmesiyle birlikte kalıcı konutlar tamamlanıncaya kadar²⁶ yerel halkın yaşamının bütün boyutlarıyla sürdürülebilmesi için alan yönetiminin oluşması gerekmektedir. Bu aşamada ASGYA'nın bir kentsel birim olarak yönetimi söz konusudur.

ASGYA'nın kent içinde kurulması durumunda yerleşik hizmet ağına geçici bir mahallenin eklenmesi söz konusu olmaktadır. Bu durumda bu alan varolan hizmet ağlarına ekleneceğinden buraya hizmet götüren kentsel kurumların hizmet planlarını yeniden düzenlemeleri, gerekirse yeni görevlendirmeler yapmaları, mali kaynak yaratmaları gerekebilmektedir. ASGYA nüfusu zaten kentin eski sakinlerinden olduğundan genellikle kentsel kurumların hizmet hacminin artması söz konusu değildir. Ancak özellikle küçük belediyelerin sınırları içine kurulması durumunda belediyenin örgütlenme, personel ve mali kaynak konusunda desteğe ihtiyacı olacaktır.

Alanın kent dışında kurulması durumunda ise ortak tüketim hizmetlerinin götürülebilmesi için kimi kentsel kurumlar için yeniden yapılanma ihtiyacı gerekebilmektedir. Örneğin bu alanlar için okul, sağlık ve güvenlik birimi, ulaşım bağlantısı oluşturulması gerektiğinden ilgili kurumların hizmet örgütlenmesini yeniden düzenlemesi, mali kaynak yaratmaları ve ek personel görevlendirmeleri gerekmektedir.

Afet sonrası sürecin yönetiminde kurumların yönetim gelenekleri belirleyici olmakla birlikte afet sonrası kaos koşulları, acil karar verme ve sınırlı kaynakların etkin kullanılması zorunluluğu, koordinasyon gerekliliği vb. nedenlerle karar verme düzeyi merkeze kaymaktadır. ASGYA'ların kuruluşunda ve yönetimin yapılanmasında da aynı biçimde merkezileşme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Yaşadıkları maddi kayıpları karşılama ve yeniden yaşam kurma uğraşısındaki afetzedelerin ve çıkar gruplarının iyileştirme sürecindeki yardım ve kamusal hizmetleri yerel ilişki ağlarını kullanarak kendilerine ve çevrelerine yönlendirmek amacıyla yönetim birimleri üzerinde baskı oluşturmaları merkezileşme eğilimini güçlendirmektedir. Inam'ın²⁷ da ortaya koyduğu gibi afet sonrasında iyileştirme ve yeniden yapılanma sürecinde merkezileşme eğilimi merkez ya da perifer ülke ayrımı gözetmeksizin ortaya çıkmaktadır. Aşağıda ortaya konduğu gibi Erciş örneğinde ASGYA'ların yönetiminde de bunu görmek olanaklıdır. Kriz

26 Kalıcı konutların üretim süresi ASGYA'daki geçecek süreyi belirlemektedir. Kalıcı konutların üretiminin de afet öncesinde planlanmış olması bu süreci kısaltabilmektedir. Daha önceki deneyimler üzerinde yapılan araştırmalar bunu doğrulamaktadır (Wu ve Lindell, 2004).

27 Aseem Inam (1999). Institutions, Routines, and Crises- Post-Earthquake Housing Recovery in Mexico City and Los Angeles", *Cities*, Vol. 16, No. 6, s. 391-407.

koşullarında merkezileşmenin daha anlaşılır nedenleri vardır. Ancak afet sonrası geçici yerleşimin birkaç yıl sürmesi durumunda yönetimin daha katılımcı olması beklenmelidir.

5) *ASGYA'ların Sökülmesi ve Geride Kalan Etkilerin Ortadan Kaldırılması*: Kalıcı konutların tamamlanması ve sakinlerinin kalıcı yerleşime geçmelerinin ardından ASGYA'ların boşaltılmasından sonra arsanın afet öncesinde yapılan planın öngörülere doğrultusunda eski haline getirilmesi ya da yeni bir kullanım biçiminin gereklerine göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.²⁸ Alanı boşaltma süreci planlanırken yerel halkın ekonomik, toplumsal, kültürel nitelikleri değerlendirilmelidir. Nitekim gelir adaletsizliğinin ve yoksulluğun yaygın olduğu toplumlarda boşaltma süreci kolay işlememektedir.

Toplumsal eşitsizliklerin varlığı birçok örnekte ASGYA'ların yoksullar için kalıcı yerleşim seçeneğine dönüşmesine neden olmaktadır. Kalıcı konut edinebilenlerin yeni ve kalıcı yaşam alanlarına taşınmasının ardından bu alanlar, afetzede ya da afetzede olmayan hatta farklı bölgelerden yoksulların kalıcı yerleşim alanına dönüşebilmektedir.²⁹ Ülkelerin ekonomi ve konut politikalarına göre afet öncesinde mülkiyet sahibi olanlara kamu güvencesinde konut üretilebilmekte ya da mülkiyet sahibi olup sigorta güvencesinde olanlar bu yolla bunların dışındaki yeterli ödeme gücüne sahip olanlarsa kendi olanaklarıyla konut edinebilmektedirler. Bu olanaklardan yoksun olanlar afet sonrasında kapitalist piyasa hareketleri içinde konut kiralalarının da yükselmesiyle ASGYA'dan daha iyi koşullarda yaşama seçeneği üretmediklerinden bu alanları kalıcı yaşam alanına

28 1999 Düzce depremi sonrasında yapılan bir araştırmada ASGYA'ların boşaltılmasından sonra, kamuya ait Alanların kalıntılarından temizlenmeden bırakıldığı, STK'lar tarafından özel kişilerden kiralanarak arazilerin ise temizlenerek eski haline getirildiği gözlemlenmiştir (Johnson, 2007a, s. 49).

29 1995 Kobe Depreminden üç yıl sonra bile 14000 kişinin ASGYA'larda yaşadığı gözlemlenmiştir (Hirayama'dan akt. Bütün, vd., 2005, s.15). 1999 Marmara Depremi sonrasında da aynı olgu gözlemlenmiştir. Kocaeli ve Düzce örneklerinde prefabrik konutlar depremle birlikte ortaya çıkan yoksulluğun yeni mekânı olmuştur. Daha da ötesi depremden zarar görmeyen yoksulların da yaşam alanına dönüşmüştür. Nitekim kalıcı konutların yapılmasıyla birlikte ASGYA'ların boşaltılmasından sonra halen buralarda yaşayanların büyük kısmı depremden zarar görmeyen yoksullardır (Bütün, vd., 2005, s. 10-11; Johnson, 2007a, s. 43-45). 1975 Lice Depremi sonrasında inşa edilen ve ömürleri beş yıl olan prefabrik konutlar, 30 yıl geçmesine rağmen kullanılmaya devam etmiş ve adeta Güney Amerika'nın teneke mahallelerine dönüşmüştür (Bütün vd., 2005, s.15). 1995 Dinar Depremi sonrasında kurulan çadır mahallesi de son dönemlerinde barınma sorununu genelde çözememiş başka yurttaşlara barınak olmuştur (Karaesmen, 2002, s. 192). Mitchell de 1970 Gediz Depreminden üç yıl sonra afet alanına geri döndüğünde artık barınak olarak kullanılmasa da 10'a yakın çadır gördüğünü ifade etmektedir (William A. Mitchell (1976). "Reconstruction After Disaster: Gediz Earthquake of 1970", *Geographical Review*, Vol. 66, No. 3, s. 303).

dönüştürme eğilimi içine girmektedir. Özellikle kent dışında kalan ve varoş mahallelerin bulunduğu alanlarda kurulan ya da varoşa dönüşen ASGYA'larda yaşayanların düzenli işleri ve sağlık güvencelerinin olmaması, çalışma, üretim ve tüketime ilişkin ilişki ağlarından giderek uzaklaşmalarına ve nasıl entegre olacaklarını bilememelerine neden olmaktadır.³⁰

Ekonomik ve toplumsal politikalar yoluyla çözüm üretilmeksizin ASGYA'ların boşaltılması ancak zorlayıcı kurullarla (elektriğin ve suyun kesilmesi gibi) gerçekleştirilebilmektedir.³¹ Bu koşullarda boşaltma süreci yalnızca ASGYA yönetiminin girişimleri ile etkili biçimde sonuçlandırılmaz. Dolayısıyla kalıcı konutların en kısa sürede üretilmesinin yanı sıra farklı gelir gruplarının taleplerini ve ödeme güçlerini göz önünde tutan konut politikalarının uygulanması gerekir. Esasında bu durum bölüşümde eşitsizlik üreten ekonomik ve toplumsal politikalarla bağımsız olarak ele alınamaz.

Erciş Depremi Örneğinde ASGYA Uygulaması ve Yönetimi

23 Ekim ve 9 Kasım 2011 tarihlerinde Erciş'te ve Van'da meydana gelen iki yıkıcı depremin ardından diğer sorunların yanı sıra gündeme gelen en önemli sorunlardan biri de barınma sorunu olmuştur. Kalıcı konutlar yapılmaya değin depremedelerin barınma sorunu mahalle aralarında kurulan kişisel çadırlar, çadırkentler, Mevlana Evleri³² ve konteynerler ile karşılanmaya çalışılmıştır. Geline nokta mahalle aralarında kurulan az sayıda çadırın dışında çadırkentlerin tahliye edildiği, Van Valiliği tarafından yayımlanan bir yönerge³³ ile belirlenen kriterleri taşıyan depremedeler için kurulan ASGYA'lar ile sorunun çözülmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu bölümde depremin sonuçlarına ilişkin kısa bir değerlendirmenin ardından Erciş'te kurulan ASGYA'lardaki yönetim uygulamaları ele alınmıştır.

30 Bütün, vd. (2005) s. 10-11.

31 Kocaeli örneğinde, geçici konutların boşatılması istemine kullanıcılar tarafından tepki gösterilmesi üzerine Kocaeli Valiliği, Eylül 2004'de prefabrik konut sakinlerine Ekim 2004 ay sonu itibarıyla prefabrik konutu boşaltmaları halinde bir yıllığına aylık 100 milyon TL tutarında kira yardımı teklif etmiştir. Buna karşın 2005 itibarıyla 16 bölgenin 7'sinde toplam 840 prefabrik konut kurulu olup 785 aile burada yaşamaya devam etmiştir. (Bütün, vd., 2005, s. 13) Düzce örneğinde ise kalıcı konutların yapılması ve ASGYA'ların işlevini tamamlamasından sonra halen buralarda yaşamaya devam edenler kamu tarafından elektrikleri ve suları kesilerek çıkmaya zorlanmışlardır (Johnson, 2007a, s. 46).

32 Kızılay tarafından kurulan Mevlana Evleri, 4 kişilik tek odalı konteyner benzeri yapılardır. Bu yapılarda konteynerlardaki gibi tuvalet, banyo ve mutfak bulunmamaktadır. Bu tür ihtiyaçlar için Mevlana Evleri'nin kurulduğu alanlarda banyo ve tuvalet yapılmıştır.

33 Van Valiliği Konteyner Kentler Yönetimi Yönergesi 19 Aralık 2011, Erciş Kaymakamlığı Konteyner Yerleşim Alanları Yönetimi Yönergesi ise 25 Aralık 2011 tarihinde yayımlanmıştır.

Erciş'te Depremiñ Afete Dönüşmesi ve Yıkımın Boyutları

Depremiñ bu kadar büyük bir afete dönüşmesi afet yönetimi sürecinin en önemli aşamalarından biri olan afete hazırlık çalışmalarında ciddi bir yetersizlik olduğunu apaçık ortaya koymuştur. Bu yetersizlik deprem sonrası süreçte giderilmeye çalışıldıysa da afet öncesinden süregelen sorunların baskısı yapılan çalışmaları olumsuz etkilemiştir. İmar ve planlama düzenindeki çarpıklıklar, yapı kalitesindeki ve denetimlerindeki eksiklikler, izin ve ruhsat işlemlerindeki ihmaller geçmiş depremlerden ders çıkarılmadığının göstergeleri olmuştur. Depremle birlikte aslında afete duyarlı olmayan bu çarpık sistemin de enkaz altında kaldığı söylenebilir.

23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen deprem Erciş ilçesinde daha büyük can kaybına yol açmıştır. Bu depremde Erciş'te 477, Van merkez ve köylerinde 127 can kaybı yaşanmışken; 9 Kasım'da meydana gelen depremde Van merkezde 40 can kaybı yaşanmıştır. 9 Kasım depreminde yıkılan ve hasar gören bina sayısı çok fazla olmasına karşın can kaybının görece az olmasının nedeni ilk depremin ardından yurttaşların evlerine dönmemiş olmalarıdır. 40 can kaybının nedeni ise konaklamaya açık tutulan iki otelin yıkılmasıdır. Bu olay kamunun sorumluluğunun çok ciddi biçimde tartışmaya açılmasına neden olmuştur.³⁴ Depremiñ diğeri önemli sonuçları ise konut, işyeri ve kamu binalarının yıkılması, eğitime ara verilmiş olması, göç, işsizlik, ekonomik kriz ve sosyo-psikolojik sorunlar olmuştur.

Geçici ve kalıcı yerleşim için atılması gereken ilk adımlardan biri hasar tespiti yapılmasıdır. Bu amaçla, depremden sonra, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından görevlendirilen ekiplerce

34 23 Ekim Depremiñ ardından Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar düzenlediği basın toplantısında, “Depremiñ tarihine baktığımız zaman herhangi bir bölgede büyük deprem olduğu zaman 6.5 şiddetinden büyük olduğu zaman bundan sonra burada artçı depremler olacak. En kısa mesafe 150 km’yi etkileyecek. Büyük depremiñ olduğu yerde bir daha deprem olmaz. Dünyada bunun bir örneği görülmemiştir. Bugün diyebilirim ki Van merkez ve Erciş en güvenilir bölgedir. Çünkü buradaki fay kırılmıştır, enerjisini boşaltmıştır. İlk 3 gün 6’ya yakın şiddetli deprem olabilir. Ondan sonra şiddeti azalır. 3 aya kadar bizim hissettiğimiz çok az ve hissetmediğimiz binlerce sarsıntı olur. Onun için burada özellikle ağır hasarlı binalara girilmesin. Yıkık binalara yaklaşılmayın. Bunun dışındaki binalara girilebilir.” demiş ve Bakanın açıklamasından sonra 9 Kasım Depremiñde Van’da Bayram Oteli yıkılmıştı (“Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar’ın Van depremi sonrası söylediği sözler başına dert olacak gibi...” (10.11.2011). www.internethaber.com/bakan-ne-dediyse-tam-terisi-oldu-383043h.htm). Bakan Bayraktar, bu açıklaması nedeniyle eleştirilmiş ve 16 Kasım’da yaptığı açıklamada İstanbul Üniversitesinden gelen profesörlerin yaptığı açıklamaları tekrar ettiğini, “aynı şiddette deprem olmaz, hasarlı evlere girmeyin, yıkık evlere yavaşmayın ama boya, sıva döküğü olan evlere girebilirsiniz” dediğini belirtmiştir. Bakan bu açıklamasını Van’ın boşalmasını istemediği için yaptığını söylemiştir (“Bakan Bayraktar Van’ın Boşalmasına Karşı” (16.11.2011). www.milliyetemlak.com/haber/bakan-bayraktar-van'in-bosalmasına-karsi/haber.html?haberID=10287).

önce ön hasar tespitleri ve ardından kesin hasar tespitleri yapılmış ve bir aylık itiraz süreci başlatılmıştır.³⁵ Aşağıdaki çizelgelerde Van ve Erciş'te ön hasar ve kesin hasar tespiti çalışmalarına ilişkin veriler yer almaktadır.

**Çizelge 1: Van ve Erciş'te Ön Hasar Tespitleri
(9 Kasım Depremi'nden Önce)**

	Van	Van Köyleri	Erciş	Erciş Köyleri	Toplam
Çalışma Yapılan Hane Sayısı	69.384	11.383	16.926	3.766	101.459
Yıkılmış Hane Sayısı	398	1.363	1.095	65	2.921
Hasarlı Oturulamaz Hane Sayısı	14.943	4.570	5.095	621	25.229
Hasarlı Oturulabilir Hane Sayısı	29.426	3.700	6.417	753	40.296
Sağlam Hane Sayısı	24.617	1.750	4.319	2.441	33.013

Kaynak: Van Valiliği (22.01.2012). *Van Depremi 23 Ekim 2001-9 Kasım 2011*, (Yayımlanmamış Bilgi Notu).

Çizelge 1'deki verilere göre oturulamaz durumda toplam 28.150 konut bulunmaktadır. Ancak bu veriler gerek 9 Kasım'da Van'da meydana gelen yıkıcı deprem gerekse sürekli devam eden artçı depremlerle birlikte değişmiş, bu durum kesin hasar tespit çalışmalarına yansımıştır. Bundan dolayı kesin hasar tespit çalışmaları ve itiraz süreci Erciş için daha erken tamamlanmıştır. Van'da ise itiraz süreci 27 Ocak 2012 tarihine uzamıştır. Kesin hasar tespiti çalışmaları bina, konut, işyeri ve ahır yapıları şeklinde 4 kategoride değerlendirilmiştir. Çizelge 2'ye göre, 103.478 bina, 111.709 konut için kesin hasar tespiti yapılmış, 33.016 bina, 28.532 konut, 2.440 işyeri ve 8.254 ahır yıkık/ağır hasarlı olarak tespit edilmiştir. Yani 28.532 konutta yaşayan insan barınma sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan 11.317 orta hasarlı bina da eklendiğinde barınma sorunu yaşayanların ciddi bir sayıda olduğu görülmektedir. 14.904 işyerinden 2.440'nun yıkık/ağır hasarlı, 2.748'nin orta hasarlı olması sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından zaten ülke sıralamasının en diplerinde yer alan kent ekonomisinin ve dolayısıyla iş yaşamının çöküşünü göstermektedir. Yine küçük sanayi sitesinde 422 işyerinin yıkılması küçük ölçekli sanayi esnafı için tam bir yıkım olmuştur.³⁶ Depremde zarar gören bir diğer kesim de tarım ve hayvancılık ile uğraşanlardır. Depremde 501 büyükbaş, 491 küçükbaş hayvanın telef olması ve toplamda 8.254

35 Van merkezde kesin hasar tespiti çalışmalarına 29 Kasım 2011, Erciş'te ise 18 Kasım 2011 tarihinde başlanmıştır. <http://www.van.gov.tr>, Erişim Tarihi, 4.3.2012.

36 Bu konudaki çalışmalar ayrı bir yazının konusu olduğu için bu konuya daha fazla yer verilmemiştir.

ahırın yıkık/ağır hasarlı olması bu kesimi etkilemiştir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bu konuda çeşitli destekler sağlamaya başlamıştır. Örneğin 3.465 barınak yapılması, telef olan hayvanların yerine aynı olarak canlı hayvan verilecek olması, küçükbaş hayvanlar için 60 TL, büyükbaş hayvanlar için 400 TL destek verilecek olması sağlanacak olan destekler olarak belirtilmiştir.³⁷

Çizelge 2: Van ve Erciş'te Kesin Hasar Tespit Sonuçları

		Van	Van/ Köy	Erciş	Erciş/ Köy	Diğer İlçeler	Toplam
Hasar Tespiti Yapılan	Bina	44.267	16.662	17.460	15.101	9.978	103.478
	Konut	67.738	10.890	19.608	9.883	3.590	111.709
	İşyeri	11.378	159	3.181	120	66	14.904
	Ahır	2.270	6.321	2.752	5.302	616	17.261
Yıkık/ Ağır Hasarlı	Bina	12.236	9.894	5.520	4.657	709	33.016
	Konut	13.520	6.090	5.158	3.287	477	28.532
	İşyeri	1.256	84	1.089	8	3	2.440
	Ahır	1.282	3.923	1.419	1.380	250	8.254
Orta Hasarlı	Bina	3.244	412	741	316	42	4.755
	Konut	9.308	294	1.428	229	58	11.317
	İşyeri	2.287	6	451	1	3	2.748
	Ahır	102	142	59	83	0	386
Az Hasarlı	Bina	15.510	4.577	6.883	7.000	1.575	35.545
	Konut	25.920	3.210	8.064	4.750	1.463	43.407
	İşyeri	4.993	40	1.186	53	35	6.307
	Ahır	594	1.626	801	2.302	237	5.560
Hasarsız	Bina	13.277	1.779	4.316	3.128	7.662	30.162
	Konut	18.990	1.296	4.958	1.617	1.592	28.453
	İşyeri	2.842	29	455	58	25	3.409
	Ahır	292	630	473	1.537	129	3.061

Kaynak: Van Valiliği (06.03.2012). *Van Depremi 23 Ekim 2001-9 Kasım 2011*, (Yayımlanmamış Bilgi Notu).

³⁷ Van Valiliği, (22.01.2012).

Yine Çizelge 2'ye göre Erciş'te hasar tespiti yapılan bina sayısının merkezde 17.460, köylerde 15.101, konut sayısının merkezde 19.608, köylerde 9.883, işyeri sayısının merkezde 3.181, köylerde 120 olduğu ve merkez ve köyler olmak üzere toplamda 10.177 binanın, 8.445 konutun, 1.097 işyerinin, 2.799 ahırın yıkık ya da ağır hasarlı olduğu görülmektedir. Ancak kesin hasar tespiti sonuçlarına yapılan itirazlar ve orta hasarlı bina, konut ve işyeri sayıları bu verileri değiştirmiştir. Örneğin Erciş merkez ve köylerinde 10.627, Van merkez ve köylerinde 28.590 itiraz dilekçesi verilerek kesin hasar tespiti sonuçlarına itiraz edilmiştir. İtiraz sonuçlarına göre yeniden belirlenen hasar tespit sonuçlarının yer aldığı Çizelge 3'e göre Van ili genelinde incelenen konut sayısı 111.709'dan 147.622'ye; yıkık/ağır hasarlı konut sayısı 28.532'den 36.203'e yükselmiştir. Erciş'te merkez ve köyler olmak üzere yıkık/ağır hasarlı konut sayısı, 8.445'ten 10.308'e yükselmiştir. Buna orta hasarlı binalar da eklendiğinde geçici yerleşim ihtiyacı olan kişi sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. ASGYA'lara yerleştirilen kişi sayısı Erciş'te 27.998 kişi olmuştur.

Çizelge 3: Kesin Hasar Tespitlerine Yapılan İtiraz Sonuçlarına Göre Hasar Durumu

		Van	Van/ Köy	Erciş	Erciş/ Köy	Edremit	Toplam	
							İtiraz Öncesi	İtiraz Sonrası
Hasar Tespiti Yapılan	Konut	91749	13564	25008	12790	4511	111709	147622
	İşyeri	14167	179	4097	137	155	14904	18735
	Ahır	2831	7092	3385	6228	743	17261	20279
Yıkık/ Ağır Hasarlı	Konut	17828	7266	6303	4005	801	28532	36203
	İşyeri	1434	82	1347	10	11	2440	2884
	Ahır	1593	4350	1826	1689	336	8254	9794
Orta Hasarlı	Konut	15333	326	2050	257	215	11317	18181
	İşyeri	3153	8	739	1	6	2748	3907
	Ahır	75	143	64	113	3	386	398
Az Hasarlı	Konut	34873	4351	10838	6614	1777	43407	58453
	İşyeri	6353	51	1476	66	46	6307	7992
	Ahır	811	1876	974	2714	267	5560	6642
Hasarsız	Konut	23715	1621	5817	1914	1718	28453	34785
	İşyeri	3227	38	535	60	92	3409	3952
	Ahır	352	723	521	1712	137	3061	3445

Kaynak: Van Valiliği (06.03.2012).

Çizelge 4’te görüldüğü üzere, Van merkezdeki binaların yüzde 18.71’i ağır hasarlı, yüzde 15.07’si orta hasarlı yüzde 38.68’i az hasarlıdır. Binaların yalnızca yüzde 27.52’si hasarsız olarak tespit edilmiştir.

Çizelge. 4: Van Merkez Genel Hasar Durumu

Hasar Durumu	Hasar Oranı (%)
Ağır Hasarlı	18.71
Orta Hasarlı	15.07
Az Hasarlı	38.68
Hazarsız	27.52

Kaynak: Van Valiliği (06.03.2012).

Erciş Depremi Sonrasında İzlenen Geçici Barınma/Yerleşim Politikası

Erciş depremi sonrasında yaklaşık 27 bini aşkın kişinin evsiz kalmasının yanı sıra depremlerin devam etmesi nedeniyle hasarsız ya da az hasarlı evlere de girilemediğinden neredeyse Erciş nüfusunun tamamı için *acil barınma* ve *geçici barınma* ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ancak bu ölçüde bir afete hazırlıksız olunması ve bu amaçla kullanılabilir kamu binalarının hasar görmesi veya güvenilir olmaması nedeniyle afetin en yüksek düzeyde yaşandığı ilk saatlerde *acil barınma* hizmeti verilememiştir. Afetzedeler geceyi dışarıda ateş yakarak geçirmişlerdir. Çadır kentler ertesi gün sabaha karşı kurulmaya başlanmıştır.³⁸ Sonuç olarak kalıcı konutlara geçinceye kadar olan süreçte üç kademeli bir geçici barınma/yerleşim modeli benimsemiştir: Çadırlarda geçici barınma, ASGYA’larda geçici yerleşim ve kalıcı yerleşim.

Geçici Barınma Aşaması

Geçici barınma hizmetinin sunumu sürecinin yönetiminde önemli sorunlar yaşanmıştır. Çadır dağıtımı ile ilgili sorunlar basına da yansımış yetkililer de

38 “Sabah kurulan iki çadır kentin stadyum ve halı sahada kurulduğu, mevcut tüm alana kurulduğunda her birinin 100’er çadır barındırdığı belirtilmiştir. Çadır kentte yapılan gözlemlerde su, meyve suyu ve kuru gıda dağıtımının olduğu mutfağın kurulmadığı, tuvalet ihtiyacının stadyum içerisindeki az sayıda tuvalette giderildiği ve bu tuvaletlerde hijyenin kötü olduğu, gözlenmiştir. Çadır kentte atıklarla ilgili (çöp) olanakların olmadığı belirlenmiştir. Isınma sorunu yaşayan çok sayıda vatandaşın battaniye ve giysi arayışında olduğu izlenmiştir (Türk Tabipler Birliği (24.10.2011). Van-Tabanlı Depremi Birinci Gün Hızlı Değerlendirme Raporu, www.ttb.org.tr/index.php/pdf/Haberler/van-2834.pdf).

bu sıkıntıyı dile getirmişlerdir.³⁹ Bu aşamada yaşanan önemli sorunlar şunlar olmuştur: Depremden hemen sonra çadır taleplerinin organize edilmesindeki güçlükler, stoktaki çadırların deprem bölgesine geç ulaşması, ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesindeki güçlükler, afet sonrasında güvenlik önlemlerinin yetersizliği nedeniyle çadır dağıtımında ortaya çıkan asayiş sorunları. Afet sonrasında zorunlu olarak enkaz altında kalanlara yönelik arama kurtarma çalışmalarına öncelik verilmesi de geçici barınma sorununun çözümünü ötelemiştir. Valilik verilerine göre Van genelinde 2.310 Mevlana Evi ve 71.579 çadır dağıtılmış bunun 28.140'ı yurt dışından temin edilmiştir.⁴⁰

Geçici barınma aşamasında çadırların kurulması konusunda iki yöntem benimsenmiştir. İlk yöntem depremezdelelerin kendi evlerine yakın yerlerde çadır kurmaları, ikincisi de çadır kentler kurulması olmuştur. Van merkezde kurulan toplam 3.030 çadırdan oluşan dokuz çadırkentte 19.130 kişi barınmıştır. Erciş'te ise 19.539 çadır ve 420 Mevlana Evi dağıtılmıştır. Erciş'te çadırkentlerde kurulan 850 çadırdaki 4.736 kişi barınmıştır (bkz. Çizelge 5 ve 6). Erciş'teki çadırkentler 15 Ocak 2012, Van'daki çadırkentler de 15 Şubat 2012 tarihinde tahliye edilmiştir.

Depremlerin bölgede erken başlayan kış mevsimine denk gelmesi ve kışın dondurucu soğuklarında çadırdaki yaşam mücadelesi verilmek zorunda kalınması depremin en dramatik yanları olarak gözlemlenmiştir. Çadır yaşamının zorluklarına karşı dirençsiz kalan çocukların, kronik hastaların ve yaşlıların durumu ile çadır yangınlarında ölenler depremi çeşitli yönleriyle inceleyen yazılara konu olmuştur. Örneğin 127 çadır yangınında ölen kişi sayısı çoğu çocuk olmak üzere 11 kişi olmuştur.⁴¹ Öte yandan TTB ve ODTÜ⁴² tarafından hazırlanmış olan raporlarda çadırlarda yaşayan depremezdelelerin sorunlarına yönelik tespitler yapılmıştır. Bu bağlamda TTB Raporu'nda⁴² bazı geçici barınma yerlerinde zeminin kötü (çamur ve su birikebilme özelliği nedeniyle) çadır veya prefabrik konut aralıklarının az, banyo, tuvalet, çamaşır-bulaşık yıkama olanakları ile lavabo sayılarının yetersiz ve yaşam alanlarıyla olan mesafelerinin olması gerekenden daha az, az sayıda da olsa bazı çadırların koruyucu niteliğinin hava koşullarına göre yetersiz, çadır veya prefabrik oda başına düşen kişi sayısının genelde fazla, bazı geçici barınma

39 İlk depremin ardından çadır dağıtımında sıkıntılar olduğu Türkiye'nin bu konuda büyük afetlere hazırlıksız olduğu Başbakan Yardımcısı Atalay'ın bu durumu kabul eden açıklamalarıyla da doğrulanmıştır. (Şebnem Hoşgör 25.20.2011). "Beşir Atalay'dan 'Çadır' İtirafı", <http://haber.gazetevatan.com/besir-atalaydan-cadir-itirafi/406936/9/Haber>.

40 Van Valiliği (22.01.2012).

41 "Van'ı Somali'ye Çevirmek Son Çılgın Projeniz mi?" (2.2.2012). www.cumhuriyet.com.tr/?hn=312596.

42 Türk Tabipleri Birliği ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (Aralık 2011). *Van Depremi İkinci Ay Değerlendirme Raporu*, <http://www.ttb.org.tr/odd/images/stories/file/2ayrpr.pdf>.

yerlerinde sosyal donatı alanlarının yetersiz veya hiç olmadığı, bazı geçici barınma yerlerinde soba kullanılması nedeniyle gaz zehirlenmesi ve yangın riskinin yüksek olduğuna yönelik saptamalar yapılmıştır.

Çizelge 5: Van ve Erciş’te Dağıtılan Çadır ve Mevlana Evi Sayısı

	Çadır	Mevlana Evi	Toplam
Erciş	19.539	420	19.959
Van/Merkez	42.361	310	42.661
Köyler	9.689	1.580	11.269
Toplam	71.589	2.310	73.889

Kaynak: Van Valiliği (06.03.2012).

Çizelge 6: Erciş’te Kurulan Çadırkentler

Çadırkentin Adı	Çadır Sayısı	Kişi Sayısı
Belediye Spor Tesisleri	200	1.200
Stadyum (Yenişehir)	240	1.076
Yüzüncü Yıl	110	660
Mevlana	300	1.800
Toplam	850	4.736

Kaynak: Van Valiliği (06.03.2012).

Erciş’te ASGYA’ların Kurulması ve Yönetimi

Bölgenin sert kış iklimine sahip olması nedeniyle çadırlarda uzun süre barınma olanaklı olmayacağından ikinci aşamada konteynerlerden oluşan ASGYA’lar kurulmuştur. Kriz yönetimi koşullarında kurulmuş olan ASGYA’ların yönetimine ilişkin usul ve esaslar Kriz Koordinasyon Merkezinde görev yapan mülki idare amirlerince belirlenmiştir. Hasar tespiti çalışmaları sonucunda evleri yıkık veya ağır hasarlı olanların dışında kimlere konteyner tahsis edilmesi gerektiği ile ilgili ölçütlerin geliştirilmesi ve ortaya çıkabilecek mağduriyetlerin önlenmesi bu süreçteki en önemli tartışma konuları olmuştur. Üstelik afetin hem kentsel hem de kırsal alandaki etkisinin büyüklüğü ve artçı sarsıntıların sürmesinin yarattığı panik ortamı konteyner taleplerini artırmıştır.⁴³ Bu talepleri karşılamak üzere afet

43 Depremden hemen sonra kurulan Kriz Koordinasyon Merkezlerinde görevlendirilen mülki idare amirleri, daha önce Van’da çalışmış ve bölgeyi tanıyan kişilerdir. Bu, afet yönetim sürecindeki en önemli uygulamalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Deneyim aktarımı olarak da

sonrası koşullar içinde Van Valiliği ile Erciş Kaymakamlığı tarafından ayrı ayrı hazırlanmış olan birer yönerge yayımlanmıştır.

Geçici yerleşim biçimlerine bir de depremde hemen sonra başka kentlere kendi olanaklarıyla göç edenleri ve kamuya ait çeşitli tesislere yerleştirilenleri de eklemek gerekir. Bu konuda sistematik bir kayıt bulunmadığı için kaç kişinin *geçici yerleşim* aşamasını kent dışında geçirdiğini belirlemek olanaklı olmamıştır.⁴⁴ Ancak Van Valiliği verilerine göre 15.467 kişiye yol bileti, 1.623 aileye 250 TL göç yardımı sağlanmıştır.⁴⁵

ASGYA'lar İçin Yer Seçimi ve Planlanma: Depremden sonra karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de depremzedelerin topluca yerleşebileceği alanların tespiti ve bu alanlardaki altyapı çalışmalarıdır. Örneğin İstanbul veya İzmir gibi kentlerde deprem yaşanması durumunda insanları bu şekilde barındırabilecek bir alan olduğunu söylemek çok zor olacaktır. Van ve Erciş bu konuda nispeten şanslı sayılabilir. Örneğin Erciş'teki bütün konteyner yerleşim alanları hazine arazisi olarak nitelenen yerlerde kurulmuşlardır. Bu halen kamunun elinde yeterince arazi bulunmasından kaynaklanan bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca ASGYA'ların kurulacağı alanların bir kısmının İl Afet Acil Durum Müdürlüğü tarafından depremde önce hazırlanmış olan Çalışma Rehberi'nde belirlenmiş⁴⁶ olması afet sonrasında yer seçimi sürecini hızlandırmıştır. Ancak afetin büyüklüğü bu alanların dışında yeni alanların belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Depremden sonra ASGYA'ların yer tespiti mülki idare amirleri, belediye başkanları ve milli emlak yetkilileri tarafından yapılmakla birlikte uygun zemin, planlama vb. çalışmalar bakımından uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu konuda AFAD'da çalışan teknik personelden yararlanılmıştır. Adeta birer konteyner kente dönüşen Van ve Erciş'e Valilik verilerine göre, kurulan 28.015 konteynere 159.739 kişi

niteleyebileceğimiz uygulama halen sürdürülmektedir. Örneğin Erciş Kriz Koordinasyon Merkezi'nde başlangıçta 11 mülki idare amiri görevlendirilmişti. 6 Mart 2012 tarihi itibariyle dört mülki idare amiri bu görevlerini sürdürmektedir. Aynı durumun Van ili için de geçerli olduğunu belirtelim.

44 Örneğin Habertürk'e göre, 16 Kasım 2011 itibariyle Van'dan 350 bin kişi göç etmiştir. "1 milyonun 350 bini kaçıp gitti" (16.11.2012). www.haberturk.com/yasam/haber/688326-1-milyonun-350-bini-kacip-gitti.

45 Van Valiliği (06.03.2012).

46 Bu Rehber'e göre Van İli'nde meydana gelebilecek bir afet sonrasında geçici konaklama sağlamak amacıyla çadır kurulabilecek yerler şunlardır: Belediye Atatürk Kültür Parkı, İl Jandarma Komutanlığı Eğitim Sahası, Bölge Trafik Müdürlüğü Arkasındaki Alan, Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü Stadi, Ticaret Borsası Arsası (Erciş yolu üzeri), Belediye Spor Tesisleri (İskele Mahallesi), Kale Arkası TRT Tesisleri (İskele Caddesi Üzeri), Sosyal Meskenler Belediye Semt Sahası, Van Merkez İşgem Çadırkent Yerleşim Alanı (Süphan Mah. Eski Kundura Fabrikası) bkz. Van Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2011). *Van İli Afetlerde Yapılacak İşlerle İlgili Çalışma Rehberi*.

yerleştirilmiştir. ASGYA'lar için Erciş'te dört Van'da 31 alan tespit edilmiş ve Erciş'teki ASGYA'ların ihale, inşa ve yerleştirme süreçleri büyük oranda tamamlanmıştır. Bu bağlamda Erciş'te yüzölçümü, 202.000 m² olan Alkanat Konteyner Yerleşim Alanı, yüzölçümü 162.000 m² olan Kışla Konteyner Yerleşim Alanı, görece daha küçük ölçekli ve yüzölçümü 22.000 m² olan Çelebibağı Konteyner Yerleşim Alanı ve yüzölçümü 13.500 m² olan Haydarbey Konteyner Yerleşim Alanı kurulmuştur (bkz. Çizelge 11).

ASGYA'ların İnşası: ASGYA'ların elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı bağlantıları Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından sağlanmıştır. TOKİ bu işleri ihale yöntemiyle gerçekleştirmiştir. Konteynerlerin iç tesisat ve donanım durumu ile altyapısına ilişkin bilgiler Çizelge 7 ve Çizelge 8'de gösterilmektedir. Buna göre gerek iç tesisat ve donanım gerekse altyapı ve sosyal donatı alanları konusunda olumlu bir tablonun olduğu belirtilebilir. Ancak altyapı konusunda hem işçilik hem de mevsim koşullarından kaynaklanan sorunların yaşandığını eklemek gerekir. Bu sorunları gidermek amacıyla ASGYA'lardaki Türkiye İş Kurumu elemanlarından kurulu teknik ekipler görevlendirilmiştir.⁴⁷

Çizelge 7: Konteynerlerin İç Tesisat ve Donanım Durumu

Altyapı türü	Alkanat	Kışla	Haydarbey	Çelebibağı
Elektrik	x	x	x	x
Sağlıklı içme suyu	x	x	x	x
Konutta WC	x	x	x	x
Konutta lavabo	x	x	x	x
Konutta duş	x	x	x	x
İzolasyonlu çatı	x	x	x	x

47 Depremden sonra izlenen istihdam politikasıyla 5 bin kişi Türkiye İş Kurumu tarafından Toplum Yararına Çalışma Projesi kapsamında işe alınmış, bunlar arasından seçilen deneyimli kişiler teknik ekiplerde görevlendirilmiştir.

Çizelge 8: ASGYA’larda Altyapı Durumu

		Alkanat	Kışla	Haydarbey	Çelebibağı
Su kaynağı	Artezyen				
	Şebeke	x	x	x	x
	Kuyu				
Kanalizasyon altyapısı	Kanalizasyon şebekesi	x	x		x
	Fosseptik			x	
	Kanalizasyon ve fosseptik birlikte				
Güvenlik önlemleri	Var	x	x	x	x
	Yok				
Sokak aydınlatması	Var	x	x	x	x
	Yok				
Yolların durumu	Asfalt				
	Mıcır	x	x	x	x
	Toprak				
	Asfalt ve toprak yol birlikte				
Toplu ulaşım hizmeti	Otobüs			x	x
	Dolmuş				
	Otobüs ve dolmuş	x	x		
	Yok				
Ortak kullanım alanları	Oyun alanı	x	x		
	Kreş	x	x		
	Kafe/kahvehane				
	Okuma salonu	x	x		
	İbadet merkezi	x	x		
	Spor alanı				
	Okul	x	x	x	x
	Etüd merkezi	x	x		
	Yeşil alan	-	-	-	-
Sağlık birimi	Revir	x	x		
	Dispanser				
	Diğer				

ASGYA'lar için tek tip konteyner konut modeli belirlenmiştir. 21 m² genişliğindeki her bir konteyner, bir yatak odası, mutfağı da içeren yaşama alanı, tuvalet, banyo ve antreden oluşmaktadır. Konteyner temini ve sevki konusunda AFAD yetkili kurum olarak görev yapmaktadır.⁴⁸ Konteynerler, AFAD'ın yanı sıra TOKİ, Kızılay ve bağışçılar tarafından temin edilmiştir. 28.015 konteynerin 19.015'i AFAD, 6.000'i TOKİ, 2.000'i Kızılay tarafından temin edilmiştir. (bkz. Çizelge 9 ve Çizelge 10). Kızılay tarafından temin edilen 2.000 konteynerin tamamı, AFAD tarafından temin edilen konteynerlerin 3.072 adedi ile Van Valiliği tarafından temin edilen 400 konteyner Erciş'e kurulmuştur.

Çizelge 9: Van ve Erciş'te Konteyner Temini

Kurum	Adet	Erciş
AFAD	19.015	3.072
TOKİ	6.000	-
Kızılay	2.000	2.000
Bağış/Valilik	1.000	400
Toplam	28.015	5.472

Kaynak: Van Valiliği, (06.03.2012).

Çizelge 10: Van İl Geneli Konteyner Dağılımı

Erciş	5.600
Köyler	6.200
Van Merkez	11.850
Kamu Görevlileri	3.948
Toplam	27.998

Kaynak: Van Valiliği, (06.03.2012).

Aşağıda Çizelge.11'de Erciş İlçesi merkez ve köyleri için kurulan konteyner bilgileri yer almaktadır. 06.03.2012 tarihi itibarıyla, Erciş merkezde Alkanat,

48 Konteynerler TIR'lar ile nakledilmiştir. Van ve Erciş'e gönderilen konteyner sayısı 28.015 adettir. Bir TIR yalnızca iki adet konteyner taşıyabildiği için 14.000 kez sefer yapıldığı; taşıma maliyeti ile birlikte diğer maliyetler de eklenince bir konteynerin maliyetinin 15-20 bin TL arasında olduğu söylenebilir.

Kışla, Haydarbey ile Çelebibağı Beldesi'nde ASGYA'lar kurulmuş ve bu alanlara yerleştirme işlemleri tamamlanmıştır. Öte yandan Kışla Konteyner Yerleşim Alanı'nda öğretmenler için kurulan 288 konteynere 630 kişi yerleştirilmiştir. Erciş'te bulunan kamu kurumlarının kamusal hizmetlerini yerine getirebilmesi için belirlenen yerlerde 309 konteyner kurulmuştur. Çoğunlukla hasarlı olan kamu binalarının yakınlarında kurulmuş olan bu konteynerler barınma amacı taşımamaktadır. Yine Kışla Konteyner Yerleşim Alanı içinde Deniz Feneri Derneği tarafından kurulan 141 adet konteynerde 750 kişi yaşamaktadır. Soğuk hava koşulları nedeniyle Erciş'teki ASGYA'ların inşası ile yerleştirme süreci çoğunlukla eş zamanlı yürütülmüştür. Bu durum kimi zaman altyapı sorunlarından kaynaklanan yakınmalara yol açmıştır.

Çizelge 11: Erciş Merkez ve Köyleri Konteyner Bilgileri

Merkez		Kurulan Konteyner	Yerleşen Aile	Yerleşen Kişi	Yüzölçümü (m2)	Kente Göre Konumu
Alkanat ASGYA		2.004	1.938	9.991	202.000	Kent İçinde
Kışla ASGYA	AFAD-Kızılay	2.014	2.006	10.693	162.000	Kent İçinde
	Öğretmenler	288	288	630		
	Deniz Feneri	141	141	750		
	Tayvan Hükümeti	19	19	114		
Çelebibağı ASGYA		359	359	2.427	22.000	Kent Dışında 15 km
Haydarbey ASGYA		180	180	1.067	13.500	Kent İçinde
Köyler		158	158	881		
Kurumlar		309	309	1.051		
Mevlana Evleri		20	20	25		
Genel Toplam		5.492	5.418	27.629		

Kaynak: Van Valiliği, (06.03.2012).

Afetzede Nüfusun ASGYA'lara Yerleştirilmesi: Geçici barınma koşullarından (çadırlardan) ASGYA'lara geçişte (ya da konteyner tahsisinde) hak sahipliği için ikamet edilen konutun yıkık ya da ağır hasarlı olması yeterli ölçüttür. Bu açıdan konutun mülkiyetinin kime ait olduğu önem taşımamaktadır. Ancak taleplerin, sağlanan geçici konut oranından fazla olması durumunda hak sahiplerinin belirlenmesi süreci önem kazanmaktadır. Erciş'te taleplerin yoğunluğu nedeniyle ek ölçütler belirlemek zorunda kalınmıştır.

Erciş deneyiminde konteyner tahsisi ile kalıcı konut tahsisinin birbirine bağlantılı konular olarak algılanması konteyner taleplerini artırmış ve hak sahiplerinin belirlenmesini güçleştirmiştir. Örneğin bu süreçte konutları yıkık ya da ağır hasarlı olan kimi ev sahipleri kiracılarının yerine kendileri konteyner talebinde bulunabilmişlerdir. Bu tür durumlarda tahsis komisyonu kira kontratı veya faturalar üzerinden tespit yapmaya çalışmıştır. Yine de kiracı ile ev sahipleri arasındaki ilişkinin çoğu kez kontrat türü resmi bir taahhüde dayanmaması tespitleri zorlaştırmış bu durumda ise adrese dayalı nüfus kayıt sistemi aracılığıyla tespit yapılabilmiştir. Öte yandan konteyner elde etmenin kalıcı konut için hak sahipliğinin bir aşaması olarak görölmesi üzerine Erciş Kaymakamlığı kent kamuoyuna bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.⁴⁹

Bu koşullar altında kimlerin ASGYA'lara yerleştirileceğini belirlemek üzere Erciş Kaymakamlığı Konteyner Yerleşim Alanları Yönetimi Yönergesi (Madde.8) gereğince bir Tahsis Komisyonu oluşturulmuştur. Koordinatörün teklifi üzerine kaymakamın onayı ile kurulan Komisyon konteyner tahsisi için Yönerge'de (Madde.8) yer alan ölçütleri sağlayabilen vatandaşların belirlenmesi ile ilgili iş ve işlemleri yerine getirmiştir. Buna göre depremde filen ikamet ettikleri konutları yıkık/ağır hasarlı olan kişiler, depremde birinci derece yakınına kaybedenler, durumunu Toplum Sağlık Merkezi Başkanlığınca verilecek sağlık raporu ve/veya Aile ve Sosyal Politikalar İlçe Müdürlüğü sosyal çalışma uzmanları tarafından verilecek inceleme belgeleriyle belgelendirmiş olmak koşuluyla sağlık yönünden çadırda kalması uygun olmayan kişiler, şehit ve gazi aileleri, valinin/kaymakamın onayı üzerine, kamu kurumları ve kamu kurumlarında çalışan, ancak yukarıdaki maddeler doğrultusunda hak sahibi olamayan kamu görevlilerine sırasıyla

49 Erciş Kaymakamlığı'nın söz konusu açıklaması şöyledir: "İlçemizde 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen deprem nedeniyle konutları, işyerleri ve ahırları ağır hasar gören vatandaşlarımız 7269 sayılı Kanunun 28, 29 ve 30. maddeleriyle ve bu kanunun 29. maddesine göre hazırlanan "Afet Sebebiyle Hak Sahibi Olanların Tespiti Hakkındaki Yönetmelik" çerçevesinde hak sahibi olacaklardır. Kamuoyunda kendilerine konteyner tahsis edilenlerin kalıcı konut hak sahibi olacağı şeklinde yanlış bir kanaat bulunmaktadır. Konteyner hak sahipliği ile kalıcı konut hak sahipliği tamamen farklı şeylerdir. Bir kişinin konteyner almış olması kesinlikle onun kalıcı konut hak sahibi olduğu anlamına gelmemektedir ("Kalıcı Konut Hak Sahipliği İle İlgili Önemli Duyuru", <http://www.ercis.gov.tr>).

öncelik verilmiştir. Bunların dışında kalanların yerleştirilmesi için boş konteyner kalması koşuluyla AFAD Başkanlığı'nca aksine bir düzenleme yapılmadıkça Kaymakamlığın uygun gördüğü diğer kişiler yerleştirilebilmektedir.

Erciş ilçesinde Tahsis Komisyonu, Yönerge hükümleri doğrultusunda konteynerlere yerleştirileceklerin tespitinde şu yolları izlemiştir: Öncelik konutları yıkık olanlara verilmiştir. İlk tespitlere göre enkaz haline gelen binalarda oturanlar adrese dayalı nüfus kayıt sistemi esas alınarak belirlenmiş ardından kendilerine telefon ya da muhtarlar yardımıyla ulaşılmıştır. Kesin hasar tespit raporları açıklandıktan sonra da evleri ağır hasarlı olanlar aynı yöntemle tespit edilerek kendilerine konteyner tahsis edilmiştir. Öte yandan Kaymakamlık tarafından oluşturulan ve aralarında hekimlerin, psikologların, sosyal hizmet uzmanlarının ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı temsilcilerinin de bulunduğu ekipler aracılığıyla gerek sağlık gerekse de yoksulluk nedeniyle çadırlarda kalmaları uygun olmayan kişiler de tespit edilerek konteynerlere yerleştirilmişlerdir.⁵⁰

Bir Kentsel Birim Olarak ASGYA'ların Yönetimi: Yazının girişinde de belirtildiği üzere Van Valiliği ve Erciş Kaymakamlığı tarafından çıkarılan Yönerge hükümleri doğrultusunda ASGYA'lar yönetilmektedir. ASGYA'lar idari yönden, sınırları içerisinde bulunduğu idari birimin statüsüne tabi kılınmakta ve içinde buldukları belediye mahallelerinin birer bölümü olarak kabul edilmektedirler. Alan sakinlerinin muhtarlık ile olan ilişkilerinde bir değişiklik yapılmamış, yeni bir muhtarlık tesis edilmemiştir. Alan sakinleri bu tür iş ve işlemlerini daha önce bağlı buldukları muhtarlıklar üzerinden sağlamaya devam etmişlerdir. Bu Alanların yönetiminde mülki idare amirinin etkin bir işlevi vardır.

Kaymakam tarafından bir koordinatör vatandaşların konteynerlere yerleştirilmesini sağlamakla, yerleşim alanlarındaki afetzedelerin, daimi iskânları sağlanıncaya dek, iaşe, giyim, geçici barınma, sosyal destek vb. hizmetlerini mülki idare amiri adına ve yürütülmesini koordine etmekle görevlendirilmiştir. Koordinatörün başkanlığında kaymakama karşı sorumlu olan merkezi ve yerel idare kurumları temsilcilerinden oluşan ve Erciş'te bulunan tüm ASGYA'ları koordine etmek üzere bir Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca her bir ASGYA'nın yönetimi için kaymakam onayı ile birer yönetici ve ikişer yönetici yardımcısı (biri lojistik işlerinden diğeri personelden sorumlu) ve yeterince personel görevlendirilmiştir. Koordinatörün teklifi ile mülki idare amiri tarafından atanan yöneticiler de konteyner yerleşim alanını temsil etmek, yetkili kurumlar tarafından alınan kararları duyurmak ve uygulamasını sağlamak, alanda görevli

50 Konutları yıkık/ağır hasarlı olmayan kişiler çadırlardan ASGYA'lara geçmemiştir. Ancak sağlık durumları uygun olmayan kişiler için bu koşul aranmamıştır. Öte yandan mahalle aralarında kurulan çadırlarda barınanlardan da aynı durumda olanlar tespit edilerek ASGYA'lara yerleştirilmişlerdir.

kamu kurumları ile özel sektör kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamakla görevlendirilmiştir. Bu alanlarda ihtiyaç duyulacak, sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve güvenlik görevlisinin temini ile çalışma düzeninden, ilgili personelin bağlı olduğu kamu kurum ve kuruluşları doğrudan sorumludur.

Hem koordinatör hem de alan yönetici ve yardımcılarını öğretmenler arasından atanmışlardır. İlçedeki nitelikli eleman sıkıntısı nedeniyle afet sonrası sürecin yönetiminde öğretmenler yaygın biçimde sorumluluk almıştır. Öğretmenlerin hem halkla ilişkiler hem de iş üretebilme ve bilgi teknolojilerini iyi kullanabilme özelliklerinin bunda etkili olduğunu belirtmek gerekir.

İlgili Yönerge hükümlerine göre ASGYA'ya yerleştirilen her depremzedeye kullanımı için temel ihtiyaç maddeleri temin edilmiştir. Bu bağlamda örneğin yatak, battaniye, ısıtıcı, soba, halı vb. malzemeler ile yiyecek ve temizlik paketi verilmektedir. Depremzedelerin bir kısmı daha önce kurulmuş olan çadırkentlerden tahliye edildiği ve kendilerine bu malzemeler önceden verilmiş olduğu için bu yöndeki talepleri yerine getirilmemektedir. Bu durum kimi zaman ASGYA sakinleri tarafından eleştirilmektedir. Öte yandan deprem sonrası süreçte bu yardımların kalıcı olması yönündeki talepler de ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Başlangıçta her aileye verilen yardımların daha sonra yalnızca ihtiyaç sahibi olan sakinlere verilmesi yöntemi benimsenmiş ancak bu durum da ASGYA sakinleri tarafından tepkiye karşılanmıştır. Bu beklentilerin karşılanmasını talep eden kitle yalnızca Erciş İlçesi için 25.000'i kişiyi aşkındır. Yetkililer de bu talebin karşılanmasının güç olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle yapılan çeşitli tespitler neticesinde herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı olmayan, Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan yararlanmakta olanlara öncelik tanımak suretiyle, yine herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olduğu halde geliri yaşamını idame edecek yeterlikte olmayanlara yardım yapılması prensip olarak benimsenmiştir.

Şema: ASGYA (Konteyner Yönetim Alanı)Yönetim Şeması

Vali/Kaymakam	
Koordinatör	
Koordinasyon Kurulu	
Yönetici	
Yönetici Yardımcısı Lojistik Destek Sorumlusu	Yönetici Yardımcısı İdari İşler Sorumlusu

Tahsis
Komisyonu

Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yurutulmesi ilgili bakanliklariin taşra orgutlerine birakilmıstır. Buyuk oranda geçici iskani tamamlanan ASGYA'larda ikamet eden oğrenciler taşmalı sistemle okullarına ulaştırılmaktadırlar. Ayrıca ASGYA'larda kurulan etut merkezleri aracılığıyla tamamlayıcı kurslar duzenlenmektedir. Çocuklar için kurulan kreş çadırlarında Alkanat'ta 80, Kışla'da 75 oğrenci hizmet almaktadır. Alkanat'ta kurulan Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde 150 oğrenci bulunmaktadır. Halk Eğitimi Merkezi tarafından başlatılan okuma yazma kurslarının yanı sıra nakış ve giyim kursu, evde çocuk bakımı kursu, ebru kursu ile müzik ve tiyatro eğitimi gibi faaliyetler de planlanmaktadır. Sağlık hizmetleri rotasyonla görevlendirilen nöbetçi aile hekimleri tarafından sürdürölmektedir. Ayrıca sağlık taramaları da yapılmaktadır. Yine psiko-sosyal destek hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın taşra yönetimi tarafından yapılmaktadır. Depremden kısa bir süre sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile akredite edilmiş olan kimi dernekler, kurulan Psiko-Sosyal Destek Masası aracılığıyla çalışmalarını sürdürmeye başlamışlardır. Aynı çalışmaların halen sürdüröldüğünü belirtmek gerekir. Erkeklerle ve kadınlara özgü hizmet çadırları ve prefabrik yapılar ile ibadet yerleri kurularak gündelik yaşam etkinlikleri de duzenlenmeye başlanmıştır. Deprem bölgesinde yaşayan insanların sosyo-kültürel özelliklerine uygun etkinlik alanları da inşa edilmeye başlanmıştır (bkz. Çizelge 8).

Temizlik, yangın ve ulaşım hizmetleri de ilgili belediye tarafından yerine getirilmektedir. Yerleşim alanı herhangi bir belediyenin sınırları içinde bulunmuyorsa en yakın belediyeden yararlanılması hükme bağlanmıştır. Çelebibağı belde belediyesi statüsüne sahip olduğundan burada kurulan ASGYA'da belediye hizmetleri belde belediyesince, diğer ASGYA'larda ise Erciş Belediyesince yurütölmektedir.

Yönerge hükümlerine göre konteyner alanlarının finansmanı için iki yöntem benimsenmiştir. İlki merkezden aktarılan kaynaklardır. Diğeri de yerleşim alanı sakinlerinden toplanacak harcamalara katılma payıdır. Ancak buna ilişkin bir çalışma henüz yapılmamıştır. Dolayısıyla ASGYA'ların finansmanı şimdilik merkezden aktarılan kaynaklarla sağlanmaktadır.

ASGYA'ların Sökülmesinin Ardından Geride Kalan Etkilerin Ortadan Kaldırılması: ASGYA'lar daha önce de değinildiği üzere kalıcı konutlara yerleşimden bir önceki aşamadır. Afet öncesinde genel olarak geçici yerleşime ve ASGYA'lara ilişkin planlama yapılmadığından kalıcı konutlar yapılip teslim edildikten sonra bu alanların eski haline getirilip getirilmeyeceği, bölgede olası afetler için korunup korunmayacağı ya da başka faaliyetler için ayrılıp ayrılmayacağı konusunda bir karar verilmiş değildir. Ancak konutlar teslim edildikten sonra boşaltılrsa bile 1999 Marmara Depremi örneğindeki deneyimler

ışığında ve bölgedeki yoksulluk oranı göz önünde tutularak değerlendirildiğinde bu alanların “*Kalıcı Yoksulluk Alanları*”na dönüşme olasılığı yüksektir.

Sonuç

İnsanca yaşayabilmenin temel koşullarından biri olan konut ve yapılı çevre, bireylerin ve toplumun ortak tüketim hizmetlerine erişimini de sağlamaktadır. Bu niteliği nedeniyle yapılı çevreyi yıkıma uğratan afetler, ortak tüketim hizmetlerinin üretimini ve sunumunu olanaksız hale getirdiği gibi bununla dolaylı olarak toplumsal sistemin işleyişinin aksamasına neden olmaktadır. Toplumsal sistemin olağan işleyişine kavuşabilmesi için yapılı çevre ve konut ihtiyacının en kısa süre içinde karşılanması zorunludur. Bu bakımdan ASGYA’lar geçiş dönemi yerleşmesi olarak önemli işlevlere sahiptir. Ancak bu önemli işlevlerine karşın pahalı bir yerleşim modelidir. Altyapı ve geçici konut üretiminin maliyeti birçok örnekte, kalıcı konut maliyetinin üçte birine yaklaşmaktadır. Afet öncesi hazırlık düzeyinin yüksek olduğu, geçici yerleşim amacıyla kullanılacak yeterli konut stoku ve kamu binalarının bulunduğu, kalıcı konut üretiminin hızlı yapılabildiği güçlü ekonomiye sahip ülkelerde ASGYA türü geçici yerleşim biçimlerine gereksinim olmamaktadır. Bununla birlikte pahalı olmasına karşın çoğunlukla perifer ülkelerde bu yola başvurulmaktadır. Ayrıca ASGYA’lar ne kadar iyi hazırlanırsa hazırlansın ailelerin aralarında çok sınırlı mesafelerle dip dibe yerleştirilmiş 20-30 m² konutlarda birkaç yılını geçirmesi birçok sorunu da içinde barındırmaktadır. Birçok uygulama örneğinde de bu alanlar kentsel yoksulluğun yoğunlaştığı mekânlara dönüşmüştür.

Pahalı olmasına ve sakinlerine güç yaşam koşulları sunmasına karşın Türkiye’de büyük depremler sonrasında geçici yerleşim modeli olarak ASGYA’lardan yararlanılmaktadır. Türkiye’de yapı kalitesinin kötü ve afete hazırlık düzeyinin düşük olması yapılı çevrede yıkım oranını artırmaktadır. Geçici barınma/yerleşim amacıyla kullanılacak kamu binalarının ve kiralık konut stokunun yetersizliği, yaygın yoksulluk nedeniyle kendi olanaklarıyla barınma sorununu çözemeyecek nüfus oranının fazla olması, ülke coğrafyasının farklı iklim özelliklerine sahip olması nedenleriyle afet sonrasında ASGYA seçeneği kendini dayatmaktadır. Buna karşın Türkiye genel olarak afete hazırlıksız olduğu gibi ASGYA’ların kurulması ve yönetimi konusunda da hazırlıksızdır. Halen ASGYA’ların yer seçimi ve planlamasına ilişkin çalışmalar afetten sonra yapılmaktadır. Bu alanların yer seçimi ve planlanmasına, yönetimine, konutların üretimine ilişkin standartlar ve kurallar geliştirilmemiştir. Her uygulama hemen hemen kendi özgün koşulları içinde gerçekleşmektedir.

Büyük bir kentsel afete dönüşen Erciş-Van Depreminin ardından da geniş ölçekli barınma sorunu yaşanması nedeniyle *geçici yerleşim* amacıyla ASGYA'lar kurulmuştur. Erciş ve Van'da kurulan geçici yerleşimler, 45 il merkezinden daha büyük bir nüfusa sahiptir ve 160 bin yurttaş⁵¹ kalıcı konutlara geçinceye kadar yaşamlarını bu alanlarda sürdürecektir. Geçmiş afetlerden ders çıkarılmadığının somut sonucu olarak afet sonrası sürecin yönetiminde yaşanan sorunlar ve depremin kış mevsimine denk gelmesi sorunları daha da ağırlaştırmıştır. Depremden sonra insani yardım amacıyla yaklaşık 735 milyon TL harcanmış olması (8.2.2012 itibariyle)⁵² sorunun yalnızca ekonomik boyutunu göstermektedir. Bu çalışmada Erciş'te kurulan ve 27 bini aşkın yurttaşın barındığı dört ASGYA'nın yönetimi, bu alanlarda yürütülen kamusal ve toplumsal hizmetlerin yürütülme esasları konusunda geliştirilen yöntemler ana hatlarıyla ele alınmıştır. Kuşkusuz bu çalışma bir başlangıç niteliğindedir. Konuyla ilgili literatür geçici yerleşim biçimlerinin ve ASGYA'ların sosyal bilimlerin ilgisinden uzak kaldığını göstermektedir. Oysa bu konuda öncelikle şu nedenlerle sosyal bilimlerin katkısı önemlidir. Her şeyden önce yaşanan ve yaşanmakta olan deneyimlerin toplumsal ve ekonomik boyutlarıyla çözümlenmesi bundan sonraki olası afetler açısından önemli bir birikim sağlayacaktır. Afete karşı hazırlıksızlık ve kendi içinde sorunlar barındırmasına karşın ASGYA'ların “çözüm” olarak ortaya çıkması yalnızca kurumsal ve teknik olarak açıklanabilecek konular değildir. Bu konulara izlenen ekonomik ve toplumsal politikalar bağlamında açıklık kazandırılabilir ki bu da sosyal bilimlerin katkısı ile olanaklı olacaktır.

51 “Van'da 45 İl Merkezinden Daha Fazla Nüfus Sahip Konteyner Şehir Kuruldu” (8.2.2012).
www.afetacil.gov.tr/haber/haber_detay.asp?haberID=617.

52 “Van'da 45 İl...” (8.2.2012).

Kaynakça

- Hakan Arslan, Nilay Cosgun (2008). "Reuse and Recycle Potential of the Temporary House After Occupancy: Example of Duzce, Turkey", *Building and Environment*, No. 43, ss. 702-709.
- "Bakan Bayraktar Van'ın Boşalmasına Karşı" (16.11.2011). www.milliyetemlak.com/haber/bakan-bayraktar-van'in-bosalmasına-karsi/haber.html?haberID=10287, Erişim Tarihi: 25.2.2012.
- Berna Baradan (2008). "Review of Literature for the Concept of Post-Disaster Housing in Turkey, *G. U. Journal of Science*, Vol. 21, No.2, ss. 43-49.
- "Başbakan Yardımcısı Sayın Beşir Atalay'ın Koordinasyonunda Van Depreminden Sonra Yapılan Çalışmalar" (22 Şubat 2012). <http://www.afad.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.02.2012.
- Esra Bektaş (2006). "A Post-Disaster Dilemma: Temporary Settlements in Düzce City, Turkey", Paper Presented at I-REC 2006 International Conference, Florence, www.grif.umontreal.ca/pages/BEKTAS_Esra.pdf, Erişim Tarihi: 23.2.2012.
- "1 Milyonun 350 Bini Kaçıp Gitti" (16.11.2011), www.haberturk.com/yasam/haber/688326-1-milyonun-350-bini-kacip-gitti, Erişim Tarihi: 8.1.2012.
- Gürdal Bozkurt (2001). "Deprem Sonrası Planlama Deneyimi", *Planlama*, S. 2001/3, ss.50-53.
- Evren Burak Enginöz, Alper Ünlü (2006). "Afet Konutlarında Tasarım Değerlendirmesi: Afyon-Dinar Örneği", *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Vol. 5, s. 2, ss. 37-50.
- Hale Bütün, Gülten Dursun, A. Demet Vardareri (2005). "Kocaeli Depremi ve İskân Problemi: Geçici Prefabriklerin Çözümözlüğü ve Yoksulluğun Yeni Mekânı", *VII, Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*, <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o2s3.pdf>, Erişim Tarihi: 5.1.2012.
- Christchurc City Council (2011). "Temporary Housing", www.ccc.govt.nz/homeliving/civildefence/chcheearthquake/temporaryhousing.aspx, Erişim Tarihi: 28.2.2012.
- "Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın Van depremi Sonrası Söylediği Sözler Başına Dert Olacak Gibi..." (10.11.2011). www.internethaber.com/bakan-ne-dediyse-tam-tersi-oldu-383043h.htm, Erişim Tarihi: 25.2.2012.
- Colin H. Davidson, Cassidy John, Gonzalo Lizarralde, et al (2007). "Truth and Myth About Community Participation in Post-Disaster Housing Projects", *Habitat International*, No. 31, ss. 100-115.
- Deniz Demirarslan (2005). "Yaşanan Depremler Sonrası Acil Barınma İhtiyacının Karşılınması", *Deprem Sempozyumu 2005*, Kocaeli, http://kocaeli2007.kocaeli.edu.tr/kocaeli2005/deprem_sempozyumu_kocaeli_2005/4_yapi_ve_yerlesimler/d_20_kentlesme_yerlesim_ve_konut_politikalari/yasanan_depremler_sonrasi_acil_barinma_ihtiyacinin_karsilanmasi.pdf, Erişim Adresi: 14.1.2012.
- "Deprem 39. Gününde Kalıcı Konutların Temelini Attık" (2011), www.munirkaraloglu.com/tr/news.php?pk=1239, Erişim Tarihi, 27.01.2012.
- Zihni Erdem, (25.9.1999). "Prefabrik Konuta Tahsis Edilen Yerler Dolu Çıktı", www.radikal.com.tr/1999/09/25/politika/03pre.html, Erişim Tarihi: 11.2.2012
- Özlem Eren (2012). "A Proposal for Sustainable Temporary Housing Application in Earthquake Zones in Turkey: Modular Box System Application", *Gazi University Journal of Science*, Vol. 25, No. 1, ss. 269-287.
- Mustafa K. Ervan (1996). "Deprem Sonrası Acil Barınma Sorunu ve Çözüm Önerileri", *Deprem Sempozyumu: Erzincan ve Dinar Deneyimleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları*, Ankara: TÜBİTAK, ss. 303-312.

Şebnem Hoşgör (25.20.2011). “Beşir Atalay’dan ‘Çadır’ İtirafı”, <http://haber.gazetevatan.com/besir-atalaydan-cadir-itirafi/406936/9/Haber>, Erişim Tarihi: 3.3.2012.

Aseem Inam (1999). Institutions, Routines, and Crises- Post-Earthquake Housing Recovery in Mexico City and Los Angeles”, *Cities*, Vol. 16, No.6, ss. 391-407.

Cassidy Johnson (2002). “What’s The Big Deal About Temporary Housing? Planning Considerations for Temporary Accomodaiton After Disasters: Example of the 1999 Turkish Earthquake”, www.grif.umontreal.ca/pages/i-rec%20papers/cassidy.PDF, Erişim Tarihi: 18.1.2012.

Cassidy Johnson (2007a). “Impacts of Prefabricated Temporary Housing After Disasters: 1999 Earthquakes in Turkey”, *Habitat International*, No. 31, ss. 36-52.

Cassidy Johnson (2007b). “Strategic Planning for Post-Disaster Temporary Housing”, *Disasters*, Vol. 31, No. 4, ss. 435-458.

“Kalıcı Konut Hak Sahipliği ile İlgili Önemli Duyuru”, www.ercis.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.02.2012.

Hasan Kara (2007). “Türkiye’deki Şehir Yerleşmelerinde Afet Sonrasına Yönelik ‘Afet Merkezleri’ Planlaması”, *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: ss. 279-288.

Erhan Karaesmen (2002). *Öncesiyle Sonrasıyla Deprem*, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayını.

Aytül Kasapoğlu, Mehmet Ecevit (2001). *Depremin Sosyolojik Araştırması*, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Aytül Kasapoğlu, Mehmet Ecevit (2003). “Impact of the 1999 East Marmara Earthquake in Turkey”, *Population and Environment*, Vol. 24, No. 4, ss. 339-358.

A. Nuray Karancı, Sibel Kalaycıoğlu, B. Burçak Başbuğ Erkan, vd. (Aralık 2011). *Tabanlı – Van (23 Ekim 2011) ve Edremit – Van (9 Kasım 2011) Depremleri İnceleme Raporu* Ankara: ODTÜ Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi.

Joe Kipling (2011). “Accessing Emergency Rest Centres in the UK- Lessons Learnt”, *International Journal of Disaster Resilience In The Built Environment*, Vol. 2, No. 1, ss. 47-58.

Qiang Liu, Xuejing Ruan, Pilong Shi (2011). “Selection of Emergency Shelter Sites for Seismic Disasters in Mountainous Regions: Lessons from the 2008 Wenchuan Ms 8.0 Earthquake, China”, *Journal of Asian Earth Sciences*, No. 40, ss. 926–934.

William A. Mitchell (1976). “Reconstruction After Disaster: Gediz Earthquake of 1970”, *Geographical Review*, Vol. 66, No. 3, ss. 296-313.

Joanne M. Nigg, John Barnshaw, Manuel R. Torres (2006). “Hurricane Katrina and the Flooding of New Orleans: Emergent Issues in Sheltering and Temporary Housing”, *Annals, AAPSS*, No. 604, ss. 113-128.

Hasan Özdemir (2009). “Afetlere Hazırlık Çalışmalarında Geçici İskân Alanlarının Belirlenmesi”, *Eastern Geographical Review*, Vol. 9, No. 12, ss. 237-256.

E. L. Quarantelli (1995). “Patterns of Sheltering and Housing in US Disasters”, *Disaster Prevention and Management*, Vol. 4, No. 3, ss. 43-53.

Sinan M. Şener, M. Cem Altun (2009). “Design of A Post Disaster Temporary Shelter Unit”, *A/Z ITU Journal of Faculty of Architecture*, Vol. 6, No. 2, ss. 58-74.

Türk Tabipler Birliği (2001). *17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Depremleri Sonrasında Geçici Yerleşim Alanlarında Yaşayanların Sağlık Hizmetlerini Kullanımının Değerlendirilmesi*, www.ttb.org.tr/odd/yayin/deprem_rapor/icin.html

Türk Tabipler Birliği (24.10.2011). “Van-Tabanlı Depremi Birinci Gün Hızlı Değerlendirme Raporu”, www.tb.org.tr/index.php/pdf/Haberler/van-2834.pdf, Erişim Tarihi: 3.3.2012.

Türk Tabipleri Birliği ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (Aralık 2011). *Van Depremi İkinci Ay Değerlendirme Raporu*, <http://www.tb.org.tr/odd/images/stories/file/2ayrpr.pdf>, Erişim Tarihi: 25.2.2012.

Levent Uzunbuk (2005). *Yerleşim Yerlerinde Afet ve Risk Yönetimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve evre Bilimleri) Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

“Van’da 45 İl Merkezinden Daha Fazla Nüfus Sahip Konteyner Şehir Kuruldu” (8.2.2012). www.afetacil.gov.tr/haber/haber_detay.asp?haberID=617, Erişim Tarihi: 8.2.2012.

“Van’ı Somali’ye çevirmek Son ılgın Projeniz mi?” (2.2.2012). www.cumhuriyet.com.tr/?hn=312596, Erişim Tarihi: 2.2.2012.

Van Valiliği (22.01.2012). *Van Depremi 23 Ekim 2001-9 Kasım 2011*, (Yayımlanmamış Bilgi Notu).

Van Valiliği (06.03.2012). *Van Depremi 23 Ekim 2001-9 Kasım 2011*, (Yayımlanmamış Bilgi Notu).

Van Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (2011). *Van İli Afetlerde Yapılacak İşlerle İlgili alışma Rehberi*.

C. S. Witham (2005). “Volcanic Disasters and Incidents: A New Database”, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, No. 148, pp. 191-233.

Jie Yung Wu, Michael K. Lindell (2004). “Housing Reconstruction After Two Major Earthquakes: the 1994 Earthquake in the United States and the 1999 Chi-Chi Earthquake in Taiwan”, *Disasters*, Vol.28, No. 1, pp. 63-81.

C. Yesgey (2003). Türkiye’de Deprem Sonrası Hemen Kurulması Gereken Acil Yapıların Mimari ve Yapısal Elverişlilik Kriterlerinin ok Yönlü Olarak İrdelenmesi”, *Deprem Sempozyumu*, Kocaeli, ss. 313-322.

Tan Yiğitcanlar, Rabia Bolposta, Uğur Yankaya, vd. (2005). “Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarının Tasarımında Stratejik Seçim Yaklaşımı”, *Planlama*, S. 2005/2, ss. 89-100.